KÖNYVJELZŐ
AZ ÚJ SZÓ MELLÉKLETE

2003. december 11., csütörtök 2. évfolyam, 12. szám

Az idő mint könyvjelző jelzi a könyvet

Áldás – mondják –, ha a házastársak érdeklődési köre azonos, s ha ehhez még a munkakör is megadatik egyformának, idilli családi kört kerekíthetnek maguk köré bástyának. Én mondom, áldás. Békesség bár nálunk ilyenkor, advent idején soha nincsen, hiszen a gyermek Istent váró, lépteket lelassító, nagy akarásokat visszafogó áhítatos hangulatban, ki egész évben rohan, az most mind megáll. És ilyenkor vannak az azonos érdeklődési és munkakörben együtt élők bajban, pontosabban egymásra utaltan. Mert ha nagyra becsült Bodnár Gyula barátom hosszú hónapok óta hol vakságra, hol fejfájásra, hol unokára, hol annak a hosszú hajára, hol meg másra hivatkozva kér tisztelettel türelmet tőlem, akkor én, mi sem természetesebb, a tőlem telhető legnagyobb türelmet adom meg neki. Ennek ára, hogy a Családi Körben, szó mi szó, hiányzik az általa közvetített ihlet, no meg a könyvespolc is jó vastagon poros az ő oldalán. No de itten jó – ahogy mondják – családi körben azonos érdeklődési körrel rendelkezni, mert azt mondja az ember, jelen esetben asszony a társának: te, ember, holnapra kell nekem két flekk a Családi könyvespolcra. S ha az az ember békességet akar adventig is, holnapra, ha szétszakad is megírja. Ez így valóban áldás. Csak amikor az embernek, ki jelen esetben asszony, a társa mondja ugyanezt, no akkor, akkor ér véget családi körben a béke. Pláne advent idején. Mert az asszonynak hangulatot kellene teremtenie, öltöztetni díszesre a lelkét, szeretni gyermekét s az emberét, s nem gondolni, legalább ilyenkor nem gondolni másra, várni, ahogy családi körben jó anyák várják, az Isten gyermeket. Legfeljebb el-elkalandozni az ízvilágba, de oda is csak annyira, amennyire a szent ünnepnek része lészen a szent táplálék.

S az ember ilyenkor – áldás ide, békesség oda – ráförmed azonos munkakörben a társára, hogy: mégis, milyen alapon? Az meg, ha nagyon meg van szorulva, türelmesen elmondja: mint szerkesztő, mint írókkal társalkodó szerző, mint Isten különböző felekezetű szolgáit egy keretbe terelő szerkesztő, mint írástudó, mint olvasó, mint segítő és szerető szív... S az asszony, ingatag, ily szavakra úgy hajlik, mint a nád. Így kerülök hát mint csizma az asztalra. Ráadásul mint családtag azonos munkakörben, az ilyenkorra már siralmasra soványodott amúgy sem kövér-kerek honoráriumkeretet sem veszélyeztetem. Ez az én áldozatom, leteszem Krisztus keresztje alá könyvjelzős adventi gondolatom, megkövetve vele minden silányan honorált szerzőmet, sőt mind a silányan honorált szerzőket.

Apropója is van mondandómnak, mert találtam. Bár az advent a családban, melyben élek, elsősorban a Szentlélektől fogant gyermek eljövetelének várását jelenti, jelzi azt is, könyv kell már megint. Könyv a fa alá. De nem volt ez mindig így. Évekkel ezelőtt egy ugyanilyen adventi időszakban az azóta ízletes emberemmel, Hizsnyai Zolival beszélgettem meghitt hangulatban sok mindenről, amikor ő idézve valakitől elmondta, hogy az ember sorsának alakulásában nem mindegy, gyermekkorában mi esik a fejére, a fedő-e, avagy A Pallas Nagy Lexikona. S hogy neki inkább a fedő esett, s ni, mégis költő lett. (Bevallom, akkor határoztam el titkon, hogy ha egyszer Ízvilág-közelbe jutok, kitalálok neki egy alig honorált rovatot, de szerencsére, ő mindebből – az alig honorálton kívül, persze – mit sem sejt.)

No de, én mi lettem, s hogyan? Határozottan emlékszem, testvérem, kiről oly sokszor elmondtam, leírtam már, hogy nagy volt és okos, szüntelen ostorozott engem, mert nem olvasok. „Én már harmadikos gimnazista koromban Thomas Manntól olvastam A varázshegyet – mondta el százszor nyolcadikos koromtól nap mint nap –, de teveled mi lesz, ha még a Nikit se vagy képes elolvasni? Nagy buta lánka leszel?" Azt hittem, hányok, minden alkalommal, s kötöttem szorgalmasan babámnak a nyolcvanadik kabátkát karácsonyra. Mígnem egy ilyen meghitt, Isten-váró adventi hangulatban, huszonöt évvel ezelőtt pontosan – úgy emlékszem, mintha ma lett volna –, aludtam éjszaka ágyamban. Robbantásokról álmodtam, meg lövészárkokban szaladgáltam, s emlékszem, már álmomban is furcsálltam, hogy jöhet szóba ilyesmi, ilyen Isten-váró időszakban álomnak. Reggelre ott feküdtem ágyamban nyakig betemetve könyvekkel, mert nekem nyolc, de leszakadt a polc. Csak a szemem látszott ki, s azt követte, hogyan kapkodják rólam szüleim kétségbeesve a rengeteg lövedéket. Utolsónak pedig maradt A varázshegy. S mert várakozással teli időben éltem, s szünet is volt éppen, meggyőződve arról, hogy a lövöldözést túléltem, ágyamban maradtam, s felnyitottam az utolsónak maradt könyv fedelét. „Hans Castorp történetét akarjuk elbeszélni, nem Hans Castorp kedvéért (mert benne az olvasó egyszerű, noha kellemes fiatalemberrel fog megismerkedni), hanem a történet kedvéért, amelyet az elbeszélésre nagymértékben érdemesnek látunk (s itt Hans Castorp javára mégis hadd említsük meg, hogy az ő történetéről van szó, és nem akárkivel esik meg akármilyen történet)" – olvastam. S mivel már az első két szó láttán heves érdeklődés kerekedett bennem megismernem a név viselőjét, kiről már hallottam József Attilától, mit hallottam, mindenféle-fajta rendű és rangú írónak-költőnek elszavaltam üdvözlésképpen író-olvasó találkozókon Érsekújvárban, ahol gimnazista voltam: „Ahogy Hans Castorp madame Chauchat testén, / hadd lássunk át magunkon itt ez estén." És mire megkaptam második év végén a bizonyítványom (igaz, kicsit közepesebbet, mint azt várta a családom), el volt olvasva A varázshegy. A felét sem értettem, de a bátyámat lefőztem annál is inkább, mivel engemet már nyolcadikból engedtek a gimnáziumba. De azt mindenképpen meg kell jegyeznem, hogy vereséget szenvedett embert azóta sem láttam oly elégedettet, mint őt azon a nyáron, lett légyen volt bármilyen a bizonyítványom.

Költő azóta sem lettem, meg író sem, viszont maradtam azóta is olvasó, s jó olvasó férjhez mentem, szültem szívem minden szeretetével két aranyos olvasó gyereket. Egy fiút és egy lányt, kik ilyenkor advent tájt jelzik, akár a Könyvjelző, hogy a könyvnek az ideje is jó a kis Jézus jövetelével, az elmélyült olvasás ideje, hála legyen az Atyának, és dicsértessék a Jézus Krisztus érte is.

Cs. Liszka Györgyi

Karácsonyi ajánlatunk

Horváth Erika
összeáll.
Vidám kalendárium 2004
AB-ART
Fűzve, 88 old.,
14,5x21 cm
bolti ár: 79 Sk
kedvezménnyel: 70 Sk

Cs. Liszka Györgyi szerk.:
A család kalendáriuma 2004
Szívderítő NAPtár
Nap Kiadó
Fűzve, 216 old., 16,5x23,5 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

Farkas Veronika
Feszty Masa
KT Kiadó
Kötve, 112 old.,
21,5x30 cm
egyezményes ára: 350 Sk

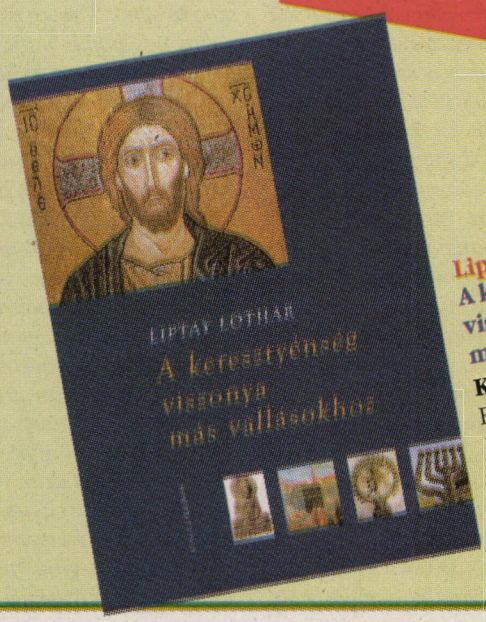

Liptay Lothar
A kereszténység viszonya más vallásokhoz
Kalligram
Fűzve, 232 old.,
14,5x20,6 cm
bolti ár: 250 Sk
kedvezménnyel: 219 Sk

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árakon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem! 1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

MEGRENDELŐLAP

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

.....

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

.....

.....

.....

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D P. O. Box 223
810 00 Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

Barabás Zoltán–Hodossy Gyula összeáll.
Huszonkettő
Lilium Aurum

A Csallóköz–Partium alcímű, szokatlan antológia egymásnak háttal álló két 11-ese kétszer tizenegy költő és író műveiből nyújt válogatást: a kötet 11 csallóközi és 11 partiumi szerzőt mutat be. A két kulturális gyűjtőterület, Dunaszerdahely és Nagyvárad irodalmi műhelyét az antológiához előszót író Pomogáts Béla jellemzi-méltatja. Szerzői életrajzokkal.
Fűzve, 176 old., 12,5x20 cm
bolti ár: 111 Sk **kedvezménnyel 101 Sk**

Bárczi Zsófia
A keselyű hava
AB-ART

A szerző szerepelt a Pf. 2002 című, fiatal prózaírók antológiájában is. Mostani, első önálló kötetének novelláiban titokzatos álomvilágok, mítoszok és legendák elevenednek meg, amelyek írásművészetének sokoldalú és változatos eszközeiről adnak tanúságot. Megdöbbentő és szomorkás történetek mellett szatirikus elemeket is bőven fölfedezhetünk benne.
Kötve, 224 old.,, 17x24 cm
bolti ár: 180 Sk **kedvezménnyel: 160 Sk**

Bödők Zsigmond
Magyar feltalálók a nyomdászat történetében
Nap Kiadó

A *Magyar Talentum* könyvsorozat legújabb darabja az írás, a nyomdászat és a sokszorosítás történetének egy-egy jelentősebb állomását járja körül, a sorozat eddigi irányvonalának megfelelően azoknak a magyar gondolkodóknak és műszaki alkotóknak a felvonultatásával, akik találmányaikkal az írott szót és nyomtatásbeli megjelentetését elősegítették.
Fűzve, 108 old., 14,6x21 cm
bolti ár: 129 Sk **kedvezménnyel: 109 Sk**

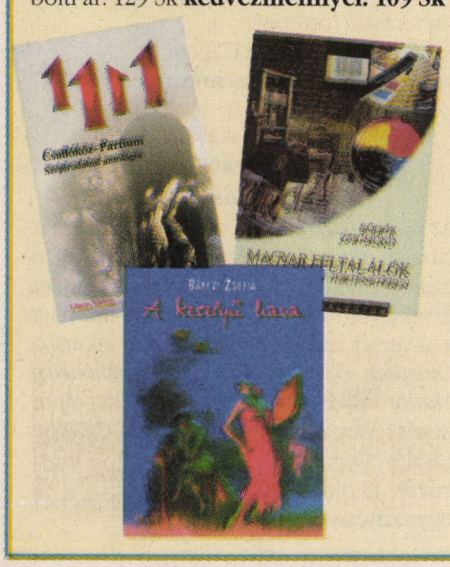

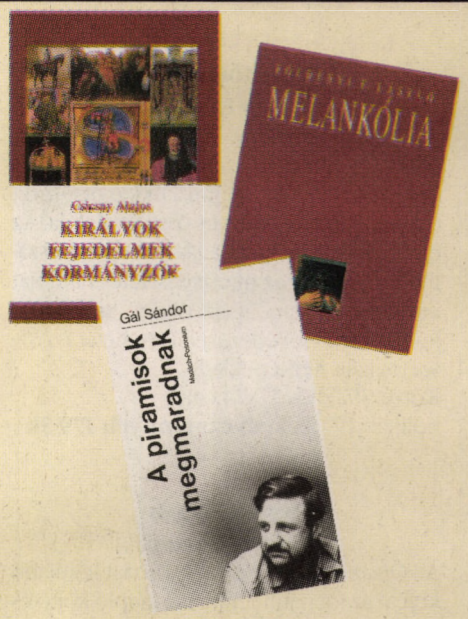

Csicsay Alajos
Királyok, fejedelmek, kormányzók
Lilium Aurum

Harmadik, átdolgozott kiadásban jelenik meg az ismert szerző nagy sikerű történelmi olvasókönyve, mely az uralkodók portréinak megrajzolásával a magyar történelem folytonosságát, egyetemességét és keresztény gyökereit is láttatja. A kötet egyes portréihoz gazdag képanyag tartozik, valamint leszármazási táblák és történelmi eseménynaptár egészíti ki.
Kötve, 164 old., 21,8x30,3 cm
bolti ár: 299 Sk **kedvezménnyel: 269 Sk**

Földényi F. László
Melankólia
Kalligram

Az európai kultúra kétezer éves története előregyártott, kész válaszok nélkül, különböző korok és gondolkodók kérdéseinek újrafogalmazásával. A neves esztéta és irodalomtörténész könyve a szellemi kaland, a gondolkodás és létmegértés szenvedélye és elfogulatlansága jegyében fogant, s ezt kínálja az olvasónak is e mostani, harmadik, bővített kiadásában.
Kötve, 376 old., 16x21 cm
bolti ár: 349 Sk **kedvezménnyel: 299 Sk**

Gál Sándor
A piramisok megmaradnak
Madách-Posonium

A kötet a költő, író, újságíró újabb tárcáit, jegyzeteit, előadásait, vallomásait gyűjti egybe, néhány interjút, egy terjedelmes, csaknem negyven évet átölelő naplót s egy esszéfüzért. A jellegükben, műfajukban változatos írásokat – a gyűjtemény alcíme (*Publicisztikai írások az életről és az irodalomról*) szerint – az irodalom és az élet köti össze.
Kötve, 172 old., 12,6x20 cm
egyezményes ára: 85 Sk

Gál Sándor
Egybegyűjtött művei IV.
AB-ART

A szerző szociográfiai munkái (*Mesét mondok, valóságot*; *Emberségből példát*, *Iskolaügy*, *Ahol élünk*, *A szlovákiai magyar oktatásügy hetvenöt éve*, *Magyarságtudat kisebbségben*, *Csereháti krónika*, *Agrárzóna*, *Nagyida*) a szlovákiai magyarság huszadik századi történetének lenyomatai, dokumentumok az identitás megtartásának akadályairól és körülményeiről.
Kötve, 352 old., 15x21 cm
bolti ár: 360 Sk **kedvezménnyel: 300 Sk**

Hetényi Andrea
Kincső kalandjai
Plectrum

A legkisebbekhez szóló rövid mesetörténetek főszereplője egy kislány: Kincső. Az ő személye köti össze a csaknem húsz fejezetet, három részben. Négyévesen nekivág az ismeretlen nagyvilágnak, barátokra vágyva, aztán húgával él át varázsos kalandokat, a harmadik részben pedig egy tündérhez csatlakoznak. Balázsy Géza színes illusztrációival.
Kötve, 48 old., 20x27,5 cm
egyezményes ára: 150 Sk

Hodža, Milan
Szövetség Közép-Európában
Kalligram

A csehszlovák politikus és államférfi (1878–1944) politikai végrendeleteként is számon tartott alapműve a térség legfontosabb történelmi eseményeit foglalja össze a XIX. század végétől a második világháború kirobbanásáig egy olyan ember szemszögéből, aki maga is alakítója volt a történéseknek. Molnár Miklós fordításában, Pavol Lukáč előszavával.
Kötve, 320 old., 13x20 cm
bolti ár: 320 Sk **kedvezménnyel: 289 Sk**

ÚJ KÖNYVEINK ÚJ KÖNYVEINK ÚJ KÖNYVEINK

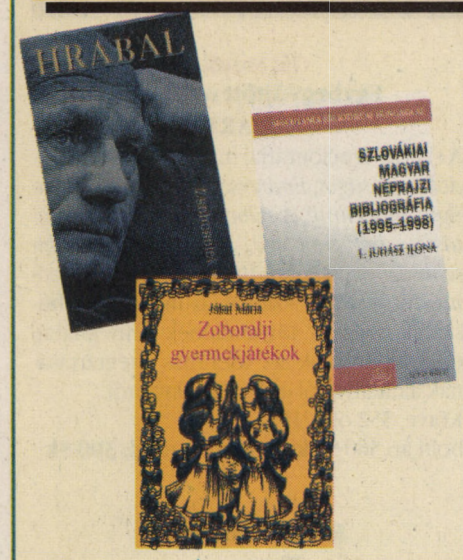

Hrabal, Bohumil
Zsebcselek
Kalligram

Szigeti Lászlónak a világhírű cseh íróval készített interjúregénye most kerül harmadik kiadásban az olvasók kezébe (Fényképek: Hrapka Tibor). A megkapóan őszinte művészi és sorsvallomásban egy változatos életút tárul fel, mely látni engedi az író művészi eszményeinek gyökereit, és egy sajátos közép-európai léthelyzetet. Esterházy Péter frappáns ajánlásával.
Fűzve, 216 old., 11x18,5 cm
bolti ár: 210 Sk **kedvezménnyel: 170 Sk**

Jókai Mária
Zoboralji gyermekjátékok
AB-ART– Gyurcsó István Alapítvány

A gyűjtemény azokhoz szól, akik gyermekként átélték a játék örömét, s ezt akarják átadni az utódoknak, s azoknak is, akiknek életéből hiányzik mindez, s azt szeretnék, hogy gyermekeik élete ezzel az élménnyel gazdagodjon. Kottaanyaggal, részletes játékleírásokkal, a vidék nemrég még játszó, éneklő gyerekeit megörökítő, nyolcoldalas fotódokumentációval.
Fűzve, 104 old., 15x21 cm
bolti ár: 130 Sk **kedvezménnyel: 120 Sk**

L. Juhász Ilona összeáll.
Szlovákiai magyar néprajzi bibliográfia (1995–1998)
Lilium Aurum

A küllemében megújult *Miscellanea Bibliothecae Hungaricae* sorozat 7. kötete az 1987 óta folyó, a szlovákiai magyar néprajz bibliográfiai feldolgozását adó kötetek eddigi utolsó darabja. Nemcsak a tudományos kutatás számára nélkülözhetetlen kézikönyv, érdekes olvasmány is. A tárgy- és helynévmutatón kívül fontos kiadványok címlapjának hasonmásaival.
Fűzve, 208 old., 12x19,5 cm
bolti ár: 150 Sk **kedvezménnyel: 139 Sk**

Kele, František–Fekete László
Jég és föld között
Nap Kiadó

A színes képekben bővelkedő útirajz, amint alcíme, *Az Antarktisz (újra)fölfedezése* jelzi, a két világhírű utazó déli-sarki expedíciójának könyves összefoglalója. Az egy regény izgalmasságával megírt beszámoló nemcsak az utazás részletes naplóját tartalmazza, hanem az eddigi antarktiszi kutatások és felfedezések történetét is összefoglalja. Térképekkel.
Kötve, 192 old., 17x24 cm
bolti ár: 199 Sk **kedvezménnyel: 179 Sk**

Kövesdi Károly
Testamentum
Lilium Aurum

Az *Ötven év – ötven vers* sorozat legújabb kötete az idén jubileumát ünneplő költő és újságíró Kövesdi Károly eddigi verseskönyveiből kínál átfogó válogatást, fordított időrendi sorrendben. A könyvet Zalabai Zsigmond terjedelmes, tanulmányértékű utószava zárja, mely elemzi és összefüggéseiben láttatja e jellegzetes költészet motívumait és értékeit.
Fűzve, 96 old., 12x18 cm
bolti ár: 99 Sk **kedvezménnyel: 89 Sk**

Leck Gábor
A vízvezeték-szerelő egy napja
Madách-Posonium

Az *Új Főnix Füzetek* sorozat hetedik darabja a 22 éves szerző (jelenleg egyetemi hallgató) verseit tartalmazza. A Leck Gábor verseiben megképződő virtuális tér és idő meglepően tágas. A köznapi és az emelkedett, a reális és az irreális, a szakrális és a profán, a parányi és a kozmikus szerveződik benne mozgalmas világvízióba.
Fűzve, 48 old., 13x20 cm
egyezményes ára: 45 Sk

Z. Németh István
Tündérvirág
AB-ART

A sokoldalú költő, író, szerkesztő negyedik olyan könyve (a *Hétre hét, hóra hó*, a *Hócompóc bohócai* és a *Gyerkőce* után), mely a legfiatalabb korosztálynak szól. Kalandok, mondókák, izgalmas jelenségek versbe írt megfejtései, fantázia és sok-sok játék – ez jellemzi Z. Németh István legújabb, négyszínnyomású könyvét, melyet Balázsy Géza illusztrált.
Kötve, 48 old., 17x25 cm
bolti ár: 160 Sk **kedvezménnyel: 150 Sk**

Ouředník, Patrik
Europeana
Kalligram

Az 1957-ben született s 1985 óta Párizsban élő cseh író műve a XX. századi Európa megannyi borzalmának, csodájának, tébolyának, illúziójának, rögeszméjének, reményének és abszurditásának meghökkentő, döbbenetes leltára. Kíméletlen őszinteséggel mutatja meg, mivé lettek s mit eredményeztek a világmegváltó eszmék. G. Kovács László fordításában.
Kötve, 172 old., 12,5x17,2 cm
bolti ár: 190 Sk **kedvezménnyel: 160 Sk**

Pálmay Katalin
Szórács
Madách-Posonium

Az *Új Főnix Füzetek* 8. darabja verseket tartalmaz. Szerzőjük, Pálmay Katalin 1978-ban született Komáromban, jelenleg Érsekújvárott él. A válogatás több mint hatvan verset rendez négy nagyobb ciklusba: *Outsider*, *Kiapadt kút*, *Szenvedélybeteg*, *Madár hal*. Borító, valamint grafikai elrendezés: Varga Lajos; a verseket Cselényi László válogatta.
Fűzve, 48 old., 13x20 cm
egyezményes ára: 45 Sk

Polcz Alaine
Fözzünk örömmel
Kalligram

Az ismert szerző, a magyarországi Hospice mozgalom alapítója, pszichológus és író – talán éppen azért, mert az élettel szükségszerűen velejáró, elkerülhetetlen végével, a halállal foglalkozik hivatásszerűen – életpárti. Azaz: ételpárti. Jelen könyve a női géniusz otthonteremtő, háztűzhely körüli varázstudományának és titkainak leleplezése, konyha- és életvezetési kalauza.
Kötve, 272 old., 15x21 cm
bolti ár: 299 Sk **kedvezménnyel: 279 Sk**

Shusterman, Richard
Pragmatista esztétika
Kalligram

A nagy sikerű, több nyelvre lefordított könyv a pragmatista filozófia módszerein és tanításain alapuló esztétikai elmélet kifejtésére vállalkozik. A szépség megélése és a művészet újragondolása alcímű átfogó monográfia teljességében vizsgálja ugyan a művészetet, de kitüntetett figyelmet szentel a tömegkultúra populáris alkotásainak. Kollár József fordítása.
Fűzve, 512 old., 12x20 cm
bolti ár: 320 Sk **kedvezménnyel: 289 Sk**

Szepsi Csombor Márton
Europica varietas
Lilium Aurum

A szepsi születésű kassai tanítónak ez a késő humanista protestáns korban született útikönyve a XVII. század elején jelent meg, s a magyar útleírások úttörőjének számít. A világjáró ifjú bekalandozza az akkori Lengyelország, Dánia, Hollandia, Anglia, Francia- és Németország területét, s az idegen városok palotasorai közt járva koldus hazájára gondol.
Fűzve, 240 old., 12,5x19 cm
bolti ár: 248 Sk **kedvezménnyel: 229 Sk**

Tóth László összeáll.:
Förtelmes Kaszálógép
Madách-Posonium

Lírai antológia a (cseh)szlovákiai magyar költők 1918–2003 közt született verseiből, 52 szerző (Antal Sándortól Mizser Attiláig) mintegy hétezer soros gyűjteménye. A verseket válogatta, szerkesztette, a kötetet utószóval és életrajzi jegyzetekkel ellátta: Tóth László. Az antológia a folytonosság mellett a költői mívességet teszi meg válogatási elvnek.
Kötve, 296 old., 13,8x23,5 cm
egyezményes ára: 195 Sk

D. Varga László
Földem és népe
Madách-Posonium

A könyv, mint alcíme – *Az Ung vidéke a hely- és földrajzi nevek tükrében* – is utal rá, az Ung-vidéki helytörténeti kutatások összefoglalója. A kötet ábécérendben, Abarától Veskócig mutatja be az egyes helységek településtörténetét, a térség földrajzi neveinek az ott élők szerinti használatát és hivatalos alakját. Részletes helyrajzi térképekkel, színes képekkel.
Fűzve, 248 old., 14x20 cm
egyezményes ára: 135 Sk

Vályi András
Magyarországnak leírása
Méry Ratio

A szerző (1764–1801) a magyar irodalom első tanára volt a pesti egyetemen, legjelentősebb azonban a *Magyarországnak leírása* című összefoglalója, melyhez a történeti és földrajzi adatokat korábbi híres lexikonok, feldolgozások, valamint hangyaszorgalmú kérdőíves gyűjtőmunkássága és kiterjedt levelezése alapján tárta fel. A három kötet reprint kiadása.
Kötve, 3 kötet:
704, 736 és 688 old., 15x21,5 cm
bolti ára: 2500 Sk **kedvezménnyel: 2350 Sk**

Varga Erzsébet–Mayer Judit
Pozsony
Madách-Posonium

Az ismert várostörténeti és szellemtörténeti útikalauz második, bővített és átdolgozott kiadása praktikus és okos vezetője lehet nemcsak a Pozsonyban érdeklődve járó olvasók, turisták, hanem a történelem, a tudomány és a művészetek iránt vonzalmat érzők számára is. Szlovák–magyar utcanévmutatóval, színes térképpel, 24 oldal képmelléklettel.
Kötve és fűzve, 120 old., 12,2x20,2 cm
ára kötve: **150 Sk** – fűzve: **110 Sk**

Varjú Katalin
„V piatok doobeda je otvorené nebo!"
Lilium Aurum

A társadalom perifériáján élő, máig ismeretlen romáknak a hétköznapi életből vett, mese- vagy adomaszerű históriái és pillanatképei – egy nem roma tanítónő tapasztalatai alapján. Ezeket gyúrta át Hizsnyai Zoltán, aki a gyűjteményhez tanulmányt is írt, s ebben adja meg a romák történetének rövid vázlatát. A mintegy harminc lebilincselő történetet gyermekrajzok illusztrálják. Az *Interethnica* sorozat 7. kötete, szlovákul.
Fűzve, 128 old., 16,2x23,7 cm
bolti ár: 280 Sk **kedvezménnyel: 259 Sk**

Verseghy Erzsébet
Fellegjáró Pöttöm Palkó
Madách-Posonium

Az ismert gyermekirodalmi szerző (1915–2000) verses naplója fordulatos mesetörténet, melynek középpontjában ki más is állhatna, mint a nagyotmondó főhőse, Pöttöm Pál. Az ő titokzatos, álombéli utazását beszéli el a könyv, mely felismerhetően közismert mesék és a János vitéz ihletésében született. Balázsy Géza színes illusztrációival.
Kötve, 24 old., 16,8x21 cm
egyezményes ára: 89 Sk

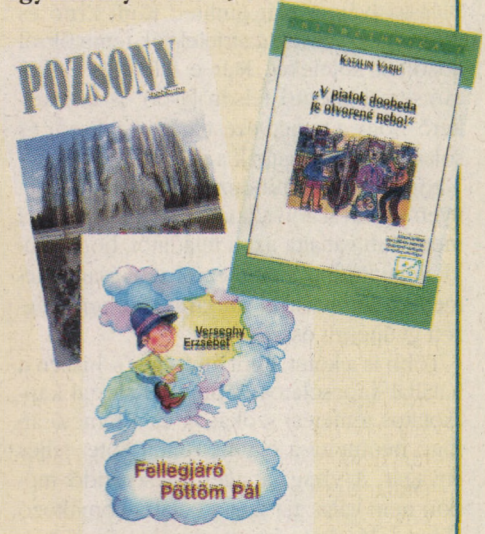

Az olvasható szöveg mögötti tudás

L. Juhász Ilona könyvének minden egyes lapja következetes, értelmes munka eredménye

A Fórum Társadalomtudományi Intézet komáromi Etnológiai Központja kiadványsorozatának, a *Lokális és regionális monográfiák* második kötetében L. Juhász Ilona *Rudna I. Temetkezési szokások és a temetőkultúra változásai a 20. században* címmel csaknem három és félszáz oldalas monográfiát tett közzé. A kötethez Ujváry Zoltán, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének nyugalmazott professzora írt bevezetőt.

Ami a témát illeti, azt mondhatjuk, hogy amióta a magyar folklorisztikai kutatás elindult – körülbelül tehát a XIX. század eleje-közepe óta –, a halállal kapcsolatos szokások az érdeklődés homlokterében állnak. A megközelítések szempontjai persze változtak: hol a feldolgozott témák lokális meghatározottsága került előtérbe, vagy egy részkérdés elmélyült kifejtése volt a fontos. Mindezekre bőven van példa a szakirodalomban. Ipolyi Arnold s utána Róheim Géza is a lélekhit összefüggésében foglalkozott a temetkezési szokásokkal. Később K. Kovács László *A kolozsvári hóstátiak temetkezése* című (1944) munkájában a téma iránt érdeklődők számára olyan klasszikus példát teremtett, melynek a hatása máig érezhető. A hetvenes években Kunt Ernő, fiatalon elhalt kollégánk életművének tengelyében álltak a halállal kapcsolatos kutatások. Nem győzzük sorolni az irodalmat – itt csak utalunk néhány fontosabb és érdekesebb mozzanattal foglalkozó munkára. Felföldi László írt a nyolcvanas években a halotti táncokról, a népzene kutatói pedig többször is foglalkoztak a siratókkal. Halotti búcsúztatók szövegei vaskos kötetekben láttak napvilágot – például Kriza Ildikó és Bartha Elek jelentettek meg ilyen szöveggyűjteményeket. Jung Károly újvidéki neves folklorista a fiatalon elhunytak lakodalom formájában történő temetéséről írt egy szép tanulmányt. Balassa Iván, a már említett Kunt Ernő és még sokan mások a sírjelekről, temetőkről közöltek köteteket. Már e felületes és korántsem kimerítő felsorolásból is érzékelhető, hogy a temetkezést igazán sokszor és sok oldalról vizsgálták a magyar kutatók.

Kinek volna mindezek után bátorsága ilyen témával foglalkozni? L. Juhász Ilona merészen vállalta azt a feladatot, hogy szülőfaluja, Rudna temetkezési szokásai és temetőkultúra-változásai tárgykörében végzett gyűjtéseit összegezze.

Több is a kötet, mint amit ígér – hiszen a halállal kapcsolatos néphit, a halottal kapcsolatos temetési szokások és a temető átfogó bemutatása együtt adja a kötet teljes anyagát. A vizsgálat igen dicsérendő módon nem választja szét a halálra vonatkozó elgondolásokat, a szertartásokat és szükséges hétköznapi tennivalókat azoktól a tárgyaktól és a környezettől, amely kerete a halottal való bánásmódnak Rudnán. A téma kijelölése, a kutatás átfogó szempontrendszere már eleve bizonyítja, hogy a népi kultúra jelenségeit csak komplex módon lehet megközelíteni. Ennek a szemléletnek pedig már a kérdések megfogalmazásánál, az anyag gyűjtésénél érvényre kell jutnia. Érvényre is jut – hiszen azok az adatok, amelyeket a kutató szülőfalujában kitartóan összeszedett, csak ilyen módón rendeződhettek úgy egésszé, ahogyan e könyvben olvashatjuk.

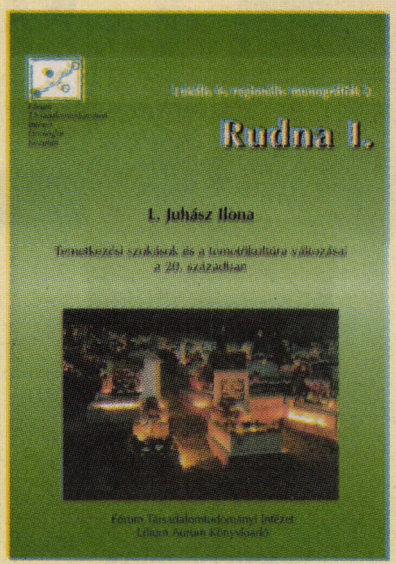

L. Juhász Ilona
Rudna I.
Temetkezési szokások
és a temetőkultúra változásai
a 20. században
Lilium Aurum

A kötet az egész magyar nyelvterület viszonylatában is egyedülálló vállalkozásként egy település, a nyelvhatár peremén található Rudna temetőjének teljes dokumentációját adja. A halállal, temetéssel kapcsolatos hiedelmek, szokások.

Fűzve, 344. old., 16,5x23,8 cm
bolti ár: 400 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Rendkívül szerencsés a gyűjtés helyszínének a megválasztása, mivel vegyes etnikumú és vallású a község. Szlovákok, cigányok, magyarok, katolikusok, reformátusok, evangélikusok lakják. Közismert, hogy a másokkal, a másikkal való összehasonlításban tudjuk igazán jól megállapítani a különbözőségeket, s erre Rudnán bőségesen van mód. A kutató szempontjából is kedvező az, hogy a faluban otthonos, hiszen sokáig élt itt, ám már távolabbra költözött, s ezért távlatokat is nyert a vizsgált jelenség sajátos vonásainak az észrevételéhez. A publikáció természetesen a helyszínen gyűjtött szóbeli közlésekre támaszkodik. Emellett azonban dokumentumok széles köre is forrásként szolgál: a sírfeliratok, újsághírek és közlemények, fényképek, emlékezések, műsorfüzetek, térképek – mindmind hasznos és jelentéssel bíró adatok a mondanivaló szempontjából.

L. Juhász Ilona magától értetődő természetességgel változásvizsgálatként fogja fel a feladatát. Ha különböző korosztályokat kérdezünk a halálról és a temetésről, mintegy adódik az, hogy tegnap másként vélekedtek és cselekedtek az emberek, mint ma. Ám mégsem olyan egyszerű mindez, hiszen a néprajzi kutatás célkitűzése nagyon hosszú időn keresztül az elmúlt dolgok emlékezet alapján való rekonstrukciója volt. Ahhoz, hogy a mai szokásokban észrevegyük a jellemző jegyeket, azokat, amelyek változatlanul megmaradtak a múltból és azokat, amelyek a szemünk előtt történnek meg, igazán jó szem és kifinomult érzékenység kell. Ezekkel az erényekkel a kötet szerzője rendelkezik, meggyőződhetünk róla, ha beleolvasunk a könyvbe.

Már a felvetett szempontok is sejteni engedik, hogy tematikailag változatos könyvet kapunk. Már-már riasztó is lehetne az anyaga sokfélesége és bősége. Nem tudom, hány változat készült el előzőleg, a kötet azonban arról győz meg, hogy a kutató nagyon világos módon gondolkodik, és kitűnően bánik az anyagával. Érződik az önfegyelem, hogy tud lemondani, nem uralkodnak el rajta az adatok, hanem kezében tartja a megszerzett információkat. Aki gyűjtött már valaha életében, az tudja, hogy milyen szövegeket mondanak az adatközlők a kutató kérdéseire. Töredékes mondatok, kanyargó történetek, ismétlések, hallgatások, szünetek, utalások: ebből kell kiemelnie a lényeges és jellemző részeket. Sőt még ezeket is úgy kell prezentálni, hogy az ezer meg ezer részadat egésszé álljon össze. Abban, ahogyan a vizsgált kérdések az adatok csoportosításában megjelennek, érződik mindaz, amit a témáról tud a szerző és ami a kiemelések, hangsúlyok elhelyezésének a hátterében van. Ez az olvasható szöveg mögötti tudás hitelesíti az egész könyv mondanivalóját.

A problémakezelés józansága már a bevezetésben megragadja az olvasót. A falu történetéről, a kutatás történetéről, módjáról csak annyit közöl az író, amennyi a téma felvetése szempontjából feltétlenül szükséges. Ez után következik a konkrét tárgy kifejtése és dokumentálása, a következő tematikus csoportokra osztva: a halállal kapcsolatos hiedelmek és szokások, temetkezési egyletek, a temető, a temetőn kívüli haláljelek.

A könyvben helyet kapnak az olyan szokásos fejezetek is, mint az összegezés, az adatközlők névsora, irodalom, magyar–szlovák helynévjegyzék. A *Függelék* gyászjelentéseket, megemlékezéseket, újsághíreket tartalmaz, valamint – és ez rendkívül fontos rész – a rudnai temető minden sírjának a leírását és a sírfeliratok szövegeit. (Megítélésünk szerint ezt a részt külön lehetett volna hangsúlyozni a tartalomjegyzékben és a szerkesztésben is, mivel fontos és nagyon sok munkát reprezentáló eleme a könyvnek.) Végül szlovák és német nyelvű összefoglalás tájékoztat röviden a könyv tartalmáról.

A fejezetekben a számozott résztémák variánsaikban jelennek meg. A szerző – itt is nagyon meggondoltan – tartózkodik a fellengzős kommentároktól, ugyanakkor a közölt adattal kapcsolatban minden olyan információt megad, ami a vázolt képnek valóban társadalmi dimenziókat adhat, ami a hiedelmek és szokások gyakorlásának elterjedtségére, intenzitására utalhat. Az ilyen megjegyzések például mint: „...mindegyik adatközlőm ismeri a halál előjeleit, korra, vallási hovatartozásra és nemzetiségre való tekintet nélkül...", vagy „...egyetlen idősebb adatközlőm szerint...", „...református magyar adatközlőm...", „...ezt csak az idősebb korosztály ismeri, a fiatalabb nem..." kitűnőek, mivel, korra, nemre, társadalmi helyzetre vonatkozóan úgy közölnek nemcsak ismereteket, hanem már következtetéseket is, hogy minden tudálékos szárazságtól megkímélik az olvasót. Nagyon érzékletesek is, hiszen patikamérlegen nem lehet egy-egy hiedelem meglétének intenzitását mérlegelni, de ügyes módon mégis mód nyílik ilyen jellegű vonatkozások érintésére is.

Nagyon logikus a szokások és hiedelmek sorrendjének a bemutatása, mivel a kötetet olvasva egy eseménytörténet szálán haladunk előre, miközben egy-egy fázisnál – mintegy a változatok által kijelölt horizonton – bontakozik ki előttünk a lehetséges elgondolások köre. Így, hogy az események sorrendje meghatározó, úgy tűnik, nem is marad ki egyetlen elem sem. Példaként arra utalunk, hogy mondjuk a halottkém működése akár el is maradhatna egy a szó szoros vagy merev értelemben vett népszokás leírásából, tekintettel arra, hogy a halottkém vizsgálata, legalábbis a korábbi időszakokban, hivatalos követelmény volt. Az adott témára vonatkozó adatok viszont jól mutatják, hogy a „népéletben" hivatalos–nem hivatalos, privát–közösségi, egyházi–egyházon kívüli tényezők folytonosan együtt vannak jelen, folytonosan változó kapcsolathálóba illeszkedve. A népi kultúrának az a fajta értelmezése, amellyel itt nem okoskodás, hanem a konkrét kutatás keretében találkozunk, lényegében a lehető legkorszerűbb felfogás: népi kultúra az, amit a nép a gyakorlatában megél. S azután, amikor L. Juhász Ilona a tetszhalottról szóló évszázados, európai elterjedtségű hiedelmet a friss és konkrét változatban idézi: a néphagyomány évszázados európai dimenziói tűnnek elő.

Csak dicsérni lehet azt az érzékenységet, mellyel a szerző a legapróbb, jelentéses részletekre is odafigyel, egyáltalán észreveszi azt, amit észre kell venni, de amely észrevételezéshez azzal a bizonyos hatodik érzékkel kell rendelkezni, amelyet problémaérzékenységnek is nevezhetnénk. Csak egy példát idézek mutatóként: a gyűjtő észrevesz, majd le is ír egy olyan apróságot, mely szerint a halott mosdatásához használt rongyot elégették – s ennyi már elég is ahhoz, hogy az olvasó is tudja, a halállal kapcsolatos dolgok az élők számára veszélyesek, ezért kell azokat megsemmisíteni...

Ha a szerző problémaérzékenységét bizonyítja a részletek iránti figyelem, legalább ennyire pozitív vonása, hogy a lehetséges változatok mellett az egyedit, a rendkívülit, a nem megszokottat, tehát az invariánsokat is odaállítja a példatárba, a megfelelő helyre. A rendkívüli halálokok leírására gondolunk: bányászhalál, baleset, öngyilkosság, gyilkosság – ezek mind helyet kapnak munkájában.

Szinte minden fejezet és alfejezet esetében megállapíthatjuk, hogy L. Juhász Ilona a megszokott megközelítésekhez képest jelentősen kibővíti könyve tematikáját, mintegy hasznosítja az utóbbi évtizedek szakirodalmának eredményeit. Foglalkozik a halottlátókkal, a rendkívüli személyiségek, politikusok temetésével, az újratemetés, a jelképes temetések eseteivel. Még az olyan modern szokásokra is kiterjed figyelme, mint amilyen az elhalálozás, illetve a temetés idejének újságban való hírüladása. (Talán megjegyeznem sem kell, hogy itt nemcsak tematikus kitekintésről, hanem egy új forrástípusnak a kutatásba való beemeléséről is szó van.)

A könyv nagy egysége a rudnai temető leírása. Teljes és alapos. Jó, hogy nemcsak a sírjelek, hanem a temetőkultúra teljes egésze benne foglaltatik az áttekintésben, a virágkereskedőtől a sírdíszítésig, sírápolásig stb.

L. Juhász Ilona könyvének minden egyes lapja következetes, értelmes munka eredménye. Az elvégzett gyűjtés, a sokrétű dokumentálás, sőt még ennek a közlése is megvalósult. A közreadott írásban benne rejlenek egy valódi összegezésben megfogalmazhatónak a lehetőségei, azon az elméleti szinten, amely a lokális jelenségekből levonható, általánosítható szintet jelenti. Ez még a szerző feladata, hiszen ő ismeri igazán anyagát, ő tudja ezt megvalósítani. Tudjuk, hogy további temetők komplex kutatásával folytatja munkáját, tehát akár ezek összesített elemzésével is elképzelhető az említett általánosító, elméleti összegzés. Ehhez kívánunk neki erőt, kitartást, az eddig megtett lépéshez pedig gratulálunk.

Verebélyi Kincső

(Elhangzott Somorján, a Fórum Klub rendezvénysorozata keretében, 2003. október 31-én)

NÉPRAJZ

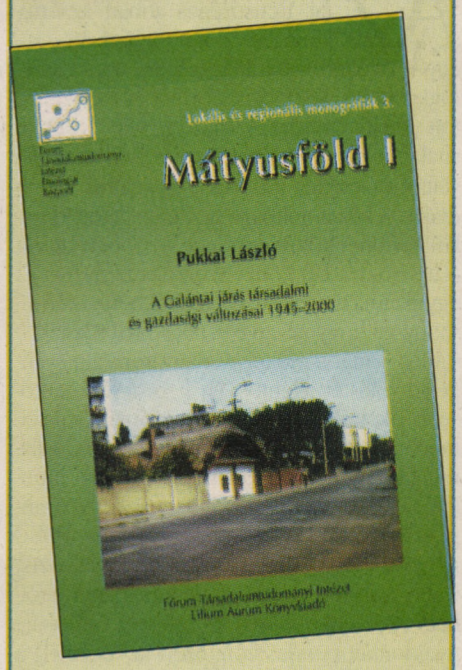

Pukkai László
Mátyusföld I.
Lilium Aurum
Fűzve, 197 old., 16,5x23,8 cm
bolti ár: 250 Sk
kedvezménnyel 210 Sk

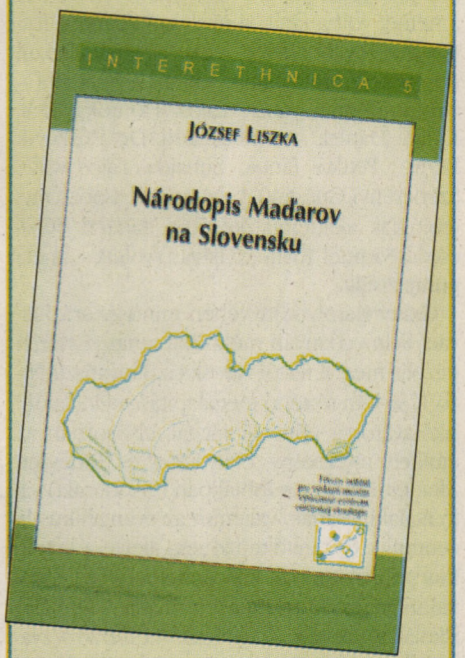

Liszka, József
Národopis Maďarov na Slovensku
Lilium Aurum
Fűzve, 496 old., 16,5x23,5 cm
bolti ár: 435 Sk
kedvezménnyel: 399 Sk

Felső-magyarországi iskolatörténetek

Az iskolatörténet „bensőséges" műfaj. Bensőséges abban az értelemben, hogy leginkább az egyes iskolák magánkiadásában, éves összefoglalókban, jelentős évfordulókra összeállított almanachokban találkozni vele. Szerzője általában az adott intézmény pedagógusa, levéltárosa, esetleg irányítója, igazgatója, netán diákja. A közelmúltban napvilágot látott két iskolatörténet különlegessége – többek között – az, hogy a két könyv szerzőjét nem fűzi az egyes alma materekhez a fentiekben vázolt viszony, és hogy az egykor nagy hírű iskolák – sajnos – már a múltéi. A magyarországi evangélikusok két jelentős, ha nem a legjelentősebb iskoláját, líceumát, a pozsonyit és a selmecbányaiit mutatja be Fukári Valéria, valamint Csáky Károly könyve. Míg Fukári munkája, az *Egy régi alma mater* a pozsonyi evangélikus líceum és teológiai akadémia utolsó negyven évével (1882–1923) foglalkozik, Csáky Károly csupán egy, de nem elhanyagolható „fejezetet" szentel könyvében (munkája tulajdonképpen lexikon, ezért az idézőjel) a selmeci líceumnak, melynek „régi dicsőségét" az intézmény volt tanárainak bemutatásával idézi meg. Csáky *Híres selmecbányai tanárok* című könyve és Fukári Valéria munkája több ponton is kapcsolatba hozható egymással. Azon túl, hogy a két említett iskola a honi evangélikusság – a késmárki, lőcsei, soproni társaik mellett – jelentős iskolája volt, mindkettő fogadott külföldi diákokat (elsősorban addig, míg ennek nem volt nyelvi akadálya, és a német volt a tanítási nyelv). A selmeci líceum, de a további helybeli iskolák tanárai közül is többen Pozsonyban tanultak (így például – betűrendben – Cseh Lajos, Homokay Pál, Kanka Dániel, Daniel Lichard, Dr. Masznyik Endre, Pettkó János, Suhajda Lajos vagy Szeberényi Gusztáv), vagy éppen a pozsonyi teológiai akadémia későbbi tanárai (Csecsetka Sámuel, Krupecz István) voltak selmeci gimnazisták.

Csáky Károly könyvében mintegy százhatvan, Selmecbányán működött tanár portréját rajzolja meg. A festői városka a Bányatisztképző 1735-ban történő megalapítása után valódi iskolavárossá nőtte ki magát, elsősorban az említett intézmény Bányászati és Erdészeti Akadémiává (a továbbiakban l. akadémia) való átalakulásának, valamint az evangélikus líceumnak és tanítóképzőnek, illetve a katolikus gimnáziumnak köszönhetően. Csáky röviden ismerteti a Selmecen valaha is fennálló iskolák történetét, ezt követik – a szerző szavaival élve – a kisportrék, amelyek levéltári kutatásokra, többnyelvű forrásokra támaszkodva nemegyszer oldalakon át mutatják be egy-egy tanár életútját, ismertetik fontosabb publikációit, tudományos eredményeit. A selmeci illetőségű (pl. a híres Faller-dinasztia) és a vármegyéből származó tanárok mellett az ország legtávolabbi csücskéből (Nyári Ferenc [1837–1891] pl. azon kevesek egyike volt, akik az Alföldről kerültek a Felvidékre), sőt külföldről is (elsősorban az akadémiára) érkeztek tanerők – tudósok, mérnökök.

Csáky Károly
Híres selmecbányai tanárok
Lilium Aurum
Fűzve, 220 old., 16,5x23,5 cm
bolti ár: 162 Sk
kedvezménnyel: 146 Sk

Csáky Károlynak köszönhetően nagyszerű tanáregyéniségeket, kutatókat ismerhetünk meg. Az akadémia tanárai közül meg kell említeni Mikoviny Sámuel (1700–1750) világhírű térképészt és matematikust, akinek selmeci háza még ma is áll. Christian Doppler (1803–1853) matematikus és fizikus, a róla elnevezett Doppler-effektus elvének felfedezője éppen a viharos 1848–49-es tanévben tanított itt. Faller Károlynak (1857–1913) nemcsak tanári tevékenysége jelentős, de külföldi tanulmányútjairól készített útleírásai is; ő írta a Magyarország vármegyéi és városai sorozat Hont vármegyéről szóló része számára a Fémkohászat című fejezetet. Farbaky István (1837–1928) feltaláló, szakíró és tanár, majd az intézmény igazgatója; az ő érdeme is volt, hogy 1867-től az erdészeket magyar nyelven oktatták (a bányászokat továbbra is németül); az ő igazgatósága alatt több épületet épített, vásárolt és újított fel az akadémia, többek között Schulek Frigyes építész tervei szerint; Farbaky az intézmény Sopronba való költöztetése után is Selmecen maradt. Az akadémián oktatott még Mágócsy-Dietz Sándor (1855–1945) botanikus, tanár, aki a Révai Nagy Lexikona növénytani részének a szerzője. A líceum tanárai közül említést érdemel Boleman István (1795–1882), aki költészettant és stílusgyakorlatot tanított Petőfinek; a költő nagy szeretettel beszélt róla; Boleman 1840-től a pozsonyi evangélikus líceum teológiatanára lett. Ugyancsak az intézmény tanára volt Pavol Dobšinský (1828–1885) szlovák evangélikus lelkész, író, néprajzi gyűjtő. Jezsovics Károly (1834–1924) természettant, Händel Vilmos (1837–1925) pap tanár pedig a lélektant és az esztétikát oktatta Mikszáth Kálmánnak. Mikszáth, a rimaszombati tanítóiról írt vallomásaival ellentétben – mint azt Csáky Károlytól tudjuk – Scholz Vilmoson (1832–1882) kívül más selmeci tanáráról nem emlékezett meg. Scholz német nyelvet és történelmet tanított Mikszáthnak, és egy időben az iskola nagy hírű önképzőkörét, a Magyar Literatúrai Társaságot is vezette.

Ízelítőt kaphatunk a selmeci tanárok publikációs tevékenységéből is, íme néhány figyelemfelkeltő munka: *Czélbalövés mesterséges világítás mellett* címmel közölte írását Belházy Gyula 1895-ben, Tomasovszky Imre értekezése – *Erzsébet királyné emlékfái a selmeczbányai m. kir. erdőakadémia tanrendjében* – 1899-ben jelent meg. *Miért vagyunk jók vagy rosszak?*– ezt a címet adta „lélektani tanulmánykötetének" (1915) Szitnyai Elek. (Fukári Valéria könyvében tallózva a pozsonyi líceum tanárának, Thomay Bélának *A születésnap jelentősége az ókori népeknél* címmel tartott székfoglaló értekezése veheti fel a versenyt a fentiekkel.) A könyv nagy érdeme, hogy hivatkozik a mai Selmecen fellelhető régi emlékekre. Csáky Károly, mint az a képanyagból is kitűnik, alaposan bebarangolta a várost. A kisportrékon kívül a még fellelhető régi iskolaépületekről, egyik-másik tanár egykori lakhelyéről, valamint a Selmecbánya temetőiben eltemetett tanárok síremlékéről készült fényképeket is közöl. A lexikont magyar–szlovák helységnévtár zárja.

◆ ◆ ◆

Fukári Valéria *Egy régi alma mater* című könyvének borítóján a pozsonyi evangélikus líceum Alpár Ignác által tervezett és 1896-ban átadott, tekintélyt parancsoló Védcölöp úti épületének reprodukciója áll. Maga a líceum és a hozzá kapcsolódó teológiai akadémia múltja, hagyományai is figyelemre méltóak. A monográfia első fejezeteiben betekintést nyerhetünk a Bécs és Budapest ölelésében, a két város jótékony kulturális, szellemi, gazdasági hatása alatt álló Pozsony életébe, olvashatunk a 19. és 20. század fordulójának politikai, közjogi és társadalmi reformjairól és azoknak a városra gyakorolt hatásáról. Fukári Valéria munkája külön fejezetben tárgyalja az 1607-ben alapított pozsonyi líceum történetét, melyet (Bél Mátyásnak és a későbbi igazgatóutódoknak köszönhetően még a 18. század végén is) a magyarországi evangélikus tanintézetek az anyaiskolájuknak tekintettek; szól az iskola fölépítéséről (egy teljes oktatási rendszert foglalt magában, a 19. század második felében aztán különvált a három fokozat: az eredeti tanintézet középfoka, gimnáziumi része vitte tovább a líceum elnevezést, a felső fokból szerveződött a teológiai akadémia), pedagógiai irányultságáról, a működését befolyásoló központi rendeletekről, tantervekről.

Képet kaphatunk arról, milyen oktatási-nevelési rendszer szerint tanítottak-tanultak az iskola tanárai, diákjai. Nem csak az „általános műveltség" megszerzését, hanem az önálló gondolkodásra nevelést is igen fontosnak tartották. Az idegennyelv-oktatásban azonban – érthető módon – a szövegek memorizálására helyezték a hangsúlyt. A könyvben tárgyalt korszak első felében a szlovák nyelv és irodalom kötelező tantárgy volt mindazoknak, akik (maguk a diákok vagy szüleik) a tanév kezdetén jelezték ebbéli szándékukat. A líceum diákjai a magyarórákon a kor legelismertebb magyar szakemberei által írt tankönyvekből tanultak – a poétikát és a retorikát például Négyessy László művei alapján (aki legjelesebb tanítványai, Babits Mihály, Juhász Gyula és Kosztolányi Dezső révén vált közismertté). A tanrendben olyan, egzotikus nevű tantárgyak is helyet kaptak, mint például a slöjd, vagyis a kézimunka. Télen a diákok a tornaóra keretén belül korcsolyáztak az intézet nagy udvarán, vagy – a testmozgás egy, a mai iskolai oktatásban szokatlan formájának – a vívásnak hódoltak, amely föltételesen kötelező tantárgynak számított.

A líceum pályázatok, versenyek meghirdetésével buzdította önművelésre diákjait. Régi hagyomány volt, hogy az intézményben más, nem evangélikus, illetve nem protestáns felekezetűek is tanultak, ezért az illető felekezeti egyházak megbízásából egy római katolikus hitoktató, egy ortodox és egy neológ izraelita vallástanító működött a tanintézetben. A líceum rendkívüli népszerűségnek örvendett, a felső-magyarországi családok nagy részénél hagyománynak számított, hogy gyermekeiket ide küldték (de érkeztek diákok – az 1882/83. tanévben például – Svájcból, Szilziából, Oroszországból, sőt Mexikóból is). Sokan a teológiai akadémiával közös alapítványok – az alumneum (tápintézet) és a konviktus végett keresték fel az iskolát, mert ez utóbbiban a diákok gondos felügyelet alatt voltak, és szigorú erkölcsi nevelést kaptak. Az intézmény támogatási rendszere különben is kiemelkedő volt a maga korában, a nagylelkű támogatók adományainak is köszönhetően, sőt, maguk a tanulók önsegélyező intézetet hoztak létre.

A líceum az évszázadok során páratlan gazdagságú gyűjteményekre tett szert, melyeknek őrei és létrehozói is a tanárok voltak. A hagyományos iskolai szertárakon kívül például régiséggyűjteménye és 1910-től ún. filológiai múzeuma is volt. A könyvtár és levéltár mintegy kétszáz éves gyűjtőmunka eredménye. Mindkét gyűjtemény szerencsésen átvészelte a történelem viharait, ma a tudományos kutatás nemzetközileg is számon tartott intézménye. A régi könyvnyomtatványok között könyvritkaságok, a világon egyetlen példányban fennmaradt kiadvány is található itt. Híres volt az éremgyűjteménye is, amelyet Győrik Márton (1848–1924) tanár rendszerezett; a korabeli Magyarországon csak három ennél nagyobb létezett. Fukári Valéria könyvének segítségével betekintést nyerhetünk a líceum pezsgő (diák)életébe is: hagyománya volt az iskolai színjátszásnak, nyelvművelő társaság, gyorsírók társulata, zeneegylet, daltársulat, magyar és német önképzőkör működött az iskolában, melynek diákjai sportjátékokban, különböző versenyeken vettek részt; évente megrendezésre került a majális. Ennek a jól működő, kitűnő eredményekkel és diákokkal büszkélkedő iskolának vetett véget az új állam (létrejötte).

Az utolsó évek című fejezetet olvasva az iskola tudatos leépítésének és „magyartalanításának" lehetünk tanúi. Fukári Valéria a líceumi levéltár anyagából nemrégiben előkerült vaskos kéziratos kötet és melléklete (az 1918 és 1923 közti időszak tanári értekezleteinek jegyzőkönyvei) alapján rekonstruálta ezeknek az éveknek a történéseit: Hirschmann Nándor igazgató igyekezetét a magyar líceum megmaradásáért, a tanárokat és a diákokat egyaránt sújtó létbizonytalanságot, több jeles német és szlovák egyházi személyiség (köztük több volt líceista) kiállását az egyházi autonómia és – ezen belül – a nagy múltú tanintézet sértetlenségéért. Az iskola, amely 317 éven át dacolt az idővel, ha kellett (mint Mária Terézia idejében) a feljebbvalóival is, 1923-ban megszűnt, és reálgimnáziummá „szerveződött át".

Fukári Valéria könyvének egyik – talán legérdekesebb – részében, a *Visszaemlékezések* című fejezetben több későbbi jeles személyiség, egykori líceista emlékiratai, naplórészletei, visszaemlékezései olvashatók. A szerző Schöpflin Aladár (1872–1950) kritikus, irodalomtörténész, író, műfordító (előbb líceista, majd teológus), Carl Eugen Schmidt (1865–1948), a későbbi pozsonyi esperes és teológiai tanár, id. Limbacher Rezső (Peéry Rezsőnek – aki maga is líceista volt – az édesapja), a líceum intézeti orvosa, majd egészségtani oktatója mellett Štefan Krčméry (1892–1955) diákéveivel kapcsolatos írásaiból válogat. Megtudhatjuk, hogy a jeles szlovák irodalomkritikus és -történész, szerkesztő, költő, műfordító (elsőként fordította szlovákra Ady Endre verseit) Krčméry hagyatékában fönnmaradt egy hosszabb kézirat, melyben tíz, sűrűn gépelt oldalon a tanárait idézi fel.

A teológiai akadémia 1882-ben alakult, amikor is a régi pozsonyi teológiai intézet kivált a líceumból, és A magyarhoni ágostai hitvallású egyetemes egyház teológiai akadémiája néven központi, országos tanintézet lett. Az intézmény a hittudományi felkészítés mellett filológiai képzést, bölcseleti, lélektani és pedagógiai műveltséget is nyújtott hallgatóinak. E sokoldalú képzés ékes bizonyítéka a hallgatók által szerkesztett és írt, *Gondolat* című folyóirat, amelyet a későbbi híres filozófus, Böhm Károly alapított akadémista korában. A csehek által megszállt Pozsonyból a tanárok túlnyomó többsége Budapestre menekült. Az akadémia itt működött tovább 1923-ig, ez után pedig beolvadt a pécsi egyetem Sopronban felállított hittudományi karába.

Az *Egy régi alma mater* című könyv *Függelék*ében példás (betű)rendben sorakoznak a líceum igazgatói és tanárai, illetve az életpályájukról készített portrék. A számos kiváló pedagógus közül álljon itt néhányuk neve: Hamvas József (1871–1948), Hamvas Béla író édesapja; német és magyar nyelvet, valamint görögpótló magyar irodalmat tanított. Kámory (Krump) Sámuel (1830–1903) a selmecbányai és az ozsgyáni gimnáziumban tanult, majd Selmecen bölcseleti és jogi tanulmányokat is folytatott. Mintegy 18 nyelvet tudott, eredetiből lefordította a teljes Bibliát, a Koránt, fordított az ókori arab költészetből, latin nyelven összeállította a szanszkrit, a perzsa, az arab és más nyelvek lexikonát. Markusovszky Sámuel (1849–1913) latint, görögöt és lélektant tanított, a líceumi könyvtár egyik őre volt; az ő monográfiája (A pozsonyi ág. hitv. ev. Lyceum története. Pozsony, 1896) mindmáig az egyetlen feldolgozása a líceum történetének (az 1880-as évekig bezárólag). Michaelis Vilmos (1829–1905) német és görög nyelvet tanított; lefordította németre Ortvay Tivadar Pozsony város története című hatkötetes (alap)művének négy kötetét. Schrödl József (1865–1918) történelmet, görögpótló irodalmat és latint oktatott; elkészítette a líceum kézirattárának katalógusát, amely a líceum levéltárában máig a kutatás fő segédeszközéül szolgál. Fukári Valéria könyvét gazdag jegyzetapparátus zárja. Alapos kutatómunkájának köszönhetően egy megbízható művelődéstörténeti monográfia született meg, mely minden tudományossága mellett olvasmányos és érdekfeszítő is.

Csáky Károly és Fukári Valéria könyvét olvasva az ötlött fel bennem, hogy talán érdemes lenne összeállítani a híres selmecbányai, illetve pozsonyi diákok lexikonát. Hogy érdemes és érdekes, erre bizonyítékul szolgálnak az előbbiekben felsorolt nevek.

B. Mánya Ágnes

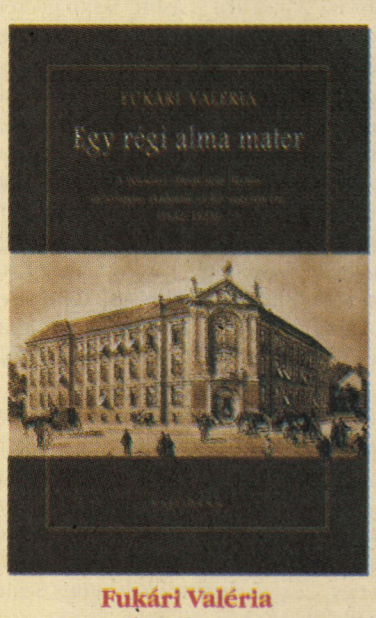

Fukári Valéria
Egy régi alma mater
A pozsonyi evangélikus líceum és teológiai akadémia utolsó negyven éve (1882–1923)
Kalligram
Fűzve, 144 old., 16x23 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 139 Sk

„Régi"-„modern" csúfolók gyűjteménye

Gágyor József Csúfondáros könyv című kötetéről

A magyar nyelvterület gyermekfolklórjának egyik legszakavatottabb és legszorgalmasabb kutatójaként számon tartott Gágyor József legutóbb a Mátyusföld községeiből származó népi csúfolókat gyűjtötte egy kötetbe, ismét sok újdonsággal szolgálva mind a szakembereknek, mind a nagyközönségnek.

A szerző anyagát tartalma alapján 38 kategóriába tagolja. A névcsúfolókkal nyitja a sort, ezeket külön-külön csoportokba sorolva: személynevek, tetszés szerinti nevek, családnevek, család- és személyneveket együttesen csúfolók. A nemek és korcsoportok szerint a leány-, fiú-, menyecske- és öregaszszony-csúfolók kategóriáit határozza meg. Az iskolás gyerekeket csúfolók (pl. „Kis szamár, nagy szamár, / Mégis iskolába jár.") mellett az egyes iskolai osztályokat bosszantó rigmusok is külön csoportba kerülnek. Ez utóbbiakat egyrészt annak alapján sorolja be, hogy az ábécé mely betűjével jelölik (pl. „Á-sok, / Bolhások", „Bé-sek, / Utcai csibészek", „Cé-sek, / Vécések", „Dé-sek, / Aranykések" stb.), másrészt aszerint, mely évfolyamról van szó (pl. „Első osztály i-i-i, / Második osztály bicikli, / Harmadik osztály krumpliszár, / Negyedik osztály pipaszár, / Ötödik osztály kiskirály, / Hatodik osztály nagy király, / Hetedik osztály kis szamár, / Nyolcadik osztály nagy szamár, / Kilencedik osztály vén szamár."). A kötetben szereplő tanárcsúfoló egyik változatát a Gaudeamus igitur kezdetű diákdal kissé megváltoztatott dallamára éneklik, mint ahogyan az egyértelműen a „Jöjj el hozzám, Télapó..." kezdetű karácsonyi gyermekdal alapján született „alkotást" is:

„Jöjj el hozzánk, dinamit,
Robbantsuk fel a sulit,
Minden gyermek várva vár,
Mikor röpül a tanár.
Van itt minden rossz dolog,
Matika és az orosz,
A tanár csak magyaráz,
Egye meg a hideg frász."

Gágyor a következő csúfolócsoportokra osztotta az anyagot: Az érkezéskor és távozáskor mondott csúfolók (pl. „Isten veletek, / Nem beszélek veletek, / Fazékban a fejetek!"), a hónapcsúfolók, április elsejei csúfolók, külalakcsúfolók (bajuszosra, kopaszra, kövérre, ha valakin pongyola van), tulajdonságokat csúfolók (hamisra, hazudozóra, hiszékenyre, kevélyre, kíváncsira, kötekedőre, nevetőre, a valakit fokozott figyelemmel nézőre, nyelvét öltögető gyerekre, ostobaságokat beszélő gyerekek letorkolására, pletykásra, rágalmazóra, rendetlenkedőre, szófogadatlanra, utánozóra, verekedőre, zsugorira, ha ketten együtt susognak), járkáló, futkározó gyereket csúfolók (pl. „Futnak a szamarak, / Háromlábú bogarak.", vagy: „Nyúl fut a vonáson, / Apád ül a tojáson."), síró gyereket csúfolók (pl. „Bőgőtaliga, / Nem lesz belle katona."), cigánycsúfolók, pulykacsúfolók, szerelmi csúfolók (lányokra, fiúkra), párokat csúfolók, lakodalmi csúfolók, foglalkozáscsúfolók (bakterra, fagylaltosra, hentesre, kéményseprőre, kőművesre, lakatosra, pékre, suszterra, szolgálóra, a falu elöljáróira), csúfolódás beugratással (pl. „Motorka, / Öreganyád boszorka.", vagy: „Villamos, / Apád füle csillagos.") stb., stb. Természetesen a közismertebb kategóriák, mint a falucsúfolók, falusorolók és nyelvjáráscsúfolók sem hiányoznak a kötetből.

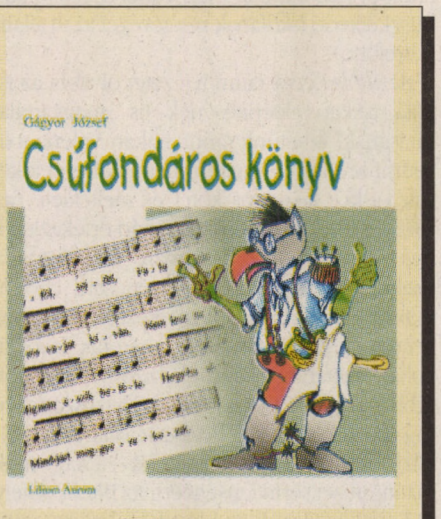

Gágyor József
Csúfondáros könyv
Lilium Aurum
A gyermekfolklór egyik nagy csoportját a csúfolók alkotják. A mondókák használatával megélénkül a gyerekek fantáziája, gazdagodik érzelemvilágu k. A szerző a könyvet gyerekeknek szánja, de a felnőtteknek is segédanyag lehet a nevelésben.
Kötve, 164 old., 17x16 cm
bolti ár: 183 Sk
kedvezménnyel: 164 Sk

Gágyor József besorolta kötetébe a *Csendcsináló rigmusok*at (pl. „Ágyúszólás, bikafingás, / Aki ezentúl egyet szól, / Mind megiszsza, / Csitt, csitt, csitt!") és az ún. *Hallgatta, nem hallgatta* kategóriába tartozó mondókákat is (pl. „Volt egyszer egy király, / Volt neki egy székje, / Izgette-mozgatta, / Szamár aki hallgatta.").

Figyelemre méltó csoportot alkotnak a futballistákat csúfolók. Ezek között az egyes környékbeli falvak csapataira aktualizált, eredetileg a különféle budapesti klubcsapatokra kitalált mondókákat is találunk (pl. Tallósra: „Dunába' úszik egy ponty, / Tallós ég, mint a rongy. / Van neki egy kapusa, / Röhög, mint a fakutya. / Jobbra rúgják a labdát, / Balra veti el magát. / Csörög a háló, bent a gól, / Gyüge kapus gyakorol."). A gyűjteményben természetesen helyet kaptak a magyarországi nagyobb futballcsapatokra (Dózsa, Ferencváros, Honvéd, Vasas) vonatkozóak is. Néhány példa erre:

„Két forint a meleg lángos,
Kikapott a Ferencváros."

„Három kibli moslék,
Vesztett ma a Honvéd!"

„Kocsikerék fék nélkül,
Fut a Vasas ész nélkül."

A kötet végén a tájnyelvi szavak jegyzékét és magyar–szlovák helységnévmutatót találunk. Az egyes énekelt csúfolókat kottával együtt közli a szerző.

Végezetül hangsúlyozni szeretném (s ez remélhetőleg a fentiek alapján is világossá válhatott), hogy Gágyor József legújabb munkája sok más erényével (pl. hogy nem csupán az archaikumokat jegyezte fel, hanem a közelmúltban született folklóranyagot is) együtt bizonyítékokkal szolgál a kulturális elemek, folklóralkotások országhatárokon átívelő vándorlására, variálódására. A legegyértelműbb bizonyítékai ennek a magyarországi futballcsapatok csúfolói. Ezek arra is rávilágítanak, hogy a mátyusföldi magyarok nem a hazai (cseh vagy szlovákiai) csapatoknak szurkoltak, hanem a magyarországiaknak. Gágyor kötete egyben alátámasztja azt is, hogy a nálunk oly gyakran hangoztatott bizonyos tizenkettedik órát is fölösleges emlegetni, hiszen a folklór (műfajából adódóan) állandóan változik és variálódik, megújul és születik, a „nép ajkán" manapság ugyanúgy születnek folklóralkotások, mint pl. a 19. század második felében, amikor a kutatók ugyancsak sokszor hangoztatták azt a bizonyos tizenkettedik órát. Ha a néprajz mint tudományág létrejötte óta a kutatók elsősorban (vagy kizárólag) nem csak az ún. archaikumokat, s nem csupán a bizonyos esztétikai szempontoknak is megfelelő tudásanyagot jegyezték volna fel, hanem a „modernebb" folklórjelenségeket is, ma sokkal gazdagabb és sokrétűbb (és főleg megbízhatóbb) anyag birtokában lehetnénk. Milyen szerencse, hogy Gágyor József nem ismételte meg elődei hibáját, hanem komplex módon mindent lejegyzett: „régit" és „modernet" egyaránt. Valószínűsíthető ugyanis, hogy húsz-harminc esztendő elteltével ezeknek a csúfolóknak már csak a töredékére bukkanhattunk volna.

Bár a szerző gyermekeknek ajánlja kötetét, meggyőződésem, hogy a folklórkutatók legalább olyan vagy talán még nagyobb lelkesedéssel forgatják majd, mint a címzettek.

L. Juhász Ilona

Cselényi László olvasónaplója

A Magyar Antaeus ürügyén

Sorozatunkban az 1918 és 1955 utáni szlovákiai magyar irodalmi hagyomány azon opusait kívánjuk újra kiadni, amelyek így vagy úgy a mai olvasók számára is kihívást jelentenek, azaz – mai Antaeusként – korunkkal is képesek »megmérkőzni« – állítja a sorozat köteteinek fülszövege, s a mai olvasó csak rábólinthat e nemes elhatározásra. Akkor ugyanis, amidőn szinte radikálisan igyekszünk elfelejteni mindazt, ami itt, mifelénk 1989 előtt történt, aligha lelhetnénk „forradalmibb" tettet, mint újraidézni mindazt, ami itt az utóbbi nyolcvanegynéhány esztendőben történt. Mert nemcsak a feledés lett napi programunk, a rombolás is. A boldog emlékű X. Y.-tól Y. Z.-ig bizonygatják itt nekünk, hogy szlovákiai magyar irodalom pedig tulajdonképpen nincs is, hogy tulajdonképpen ők, akik ezt állítják, voltaképpen nem is léteznek, legföljebb holmi marginális adalékok vagyunk az egyetemes nagy magyar ködhöz (no meg az erdélyi óriásokhoz) képest.

Állítsátok meg Arturo Uit, jutott eszembe már akkor, X. Y. prédikációja után, s mit ád Isten, a történelem akkori fintora valóban megállította Uit. Most, hogy megint felhangzott a szózat, ismét csak ezt tudjuk sóhajtani. Szerencsére vannak már olyanok is, akik igyekeznek, ha nem is megállítani, de legalább mérsékelni ezt az arturouizmust, lásd Duba Gyula gyönyörű esszéjét, a *Szerelmes földrajzom*at, vagy Tőzsér Hamvas Béla *Az öt géniusz*ának ihletésére írott tanulmányát. Melynek a lényege, hogy ami irodalmunkat illeti, az egyáltalán nem X. Y.-nal kezdődött, és nem Y. Z.-vel végződik, hanem igenis Balassival, Pázmánnyal és Szenci Molnárral kezdődik, Madáchcsal, Mikszáthtal, Kassákkal és Máraival folytatódik, s a mai szlovákiai magyar irodalom ennek a sornak a folytatása, még Trianon után is, hisz Kassák és Márai a XX. századnak is két világjelensége, még ha el kellett is hagyniuk szülőföldjüket.

Nos, a hosszú szendergés után újraéledő Madách-Posonium ebbe a vitába kíván beleszólni, mégpedig nem üres szavakkal, hanem cselekedetekkel, midőn újraindítja az egykori Csehszlovákiai Magyar Írók sorozatának mai folytatását (s nemcsak ezt, persze, hanem például a kitűnő versantológiát, a *Förtelmes Kaszálógép*et, az Új Főnix Füzeteket vagy az induló életműsorozatokat). Ezekről majd máskor szólok, most csak az Antaeus Könyvek eddig megjelent három kötetéről. Az persze, hogy ilyen sorozatot indít egy kiadó, óriási felelősség is. Hiszen az említett kuvikhangok ellensúlyozására aligha van jobb ellenszer, mint jó művekkel bizonyítani, hogy igenis van irodalmunk. Kérdés, hogy egy ilyen, reprezentatívnak szánt edíciót, melyben szerintem valóban csak irodalmunk két-három tucatnyi csúcsának lenne a helye, szerencsés dolog volt-e a szinte máig ismeretlen nevű Rudnóy Terézzel s annak *Kerek hold* című regényével, vagy akár még az ismertebb nevű, az egyetemes magyar antológiákban egy-két novellájával rendszeresen szereplő, ám különben immár ugyancsak elfelejtett Sellyei Józseffel kezdeni. A hajdani CSMÍ-sorozat néhány kísérlete – Neubauer, Bányai, Darkó s épp Sellyei (akkor *Nádas házak* címen kiadott) válogatása – bizonyította, hogy eléggé impotens kísérlet ezeket újraéleszteni, mikor még az adott korszakban is, noha nagyrészt elhagytak bennünket, voltak az Északi Géniusznak olyan nagyságai, mint a már említett Kassák és Márai vagy akár maga Hamvas Béla, de mondhatnék másokat is, Mécs Lászlótól Forbáth Imréig, Peéry Rezsőtől Jócsik Lajosig.

Nos, minden kezdet nehéz. Ennek tudhatjuk be a nem eléggé végiggondolt nyitányt, ám a Madách-Posonium új főszerkesztője, Tőzsér Árpád elegendő biztosítéknak látszik, hogy kiegyenesítse a kanyart. S ez máris meglátszik a harmadik köteten, amely az ötvenes évek alapozó nemzedékének valóban legjobb, ám különböző, leginkább irodalmon kívüli okokból alábecsült s elfelejtett költőjét, Bábi Tibort igyekszik művelődésünk vérkeringésébe visszahozni. Paradox dolognak tűnik éppen Bábit trónusra emelni, ám ha az *Antaeus panasza* címen megjelent kötetét egybevetjük a két megelőző kötettel, mindenképpen észlelnünk kell a minőségi emelkedést. S újra bebizonyosodni látszik, hogy költői tehetség és politikai ide-oda bolyongás nem egy és ugyanaz. Ezra Pound és Heidegger, Gorkij vagy József Attila politikai meggyőződésük ellenére nagy alkotók, míg mások, hiába felelnek meg az éppen soron levő kurzusnak, ha rossz írók, nem segít rajtuk a kurzus.

Mindahhoz, amit a sorozat ürügyén elmondtunk, még valamit: ilyen hatalmas vállalkozást semmiképpen sem lehet egy kiadó egy szerkesztőjének vállára nyomni. Az már bebizonyosodott, hogy kiadóink képtelenek együttműködni. Márpedig igazán valamennyiük együttműködéséből lehetne optimális eredményt remélni. De ha már egyetlen kiadóról van is szó, sokszínű szerkesztőbizottság nélkül elképzelhetetlen egy ilyen grandiózus terv kivitelezése. Mindenesetre kíváncsian várjuk a további fejleményeket, s ha arra gondolunk, amit írásunk elején említettünk, hogy a Trianon utáni cseh/szlovákiai magyar irodalom igenis szerves része a Halotti Beszédtől Kassák Lajosig, Márai Sándorig nyúló sornak, akkor azt is érdemes lenne fontolóra venni, hogy akár e sorozat egyik mellékágaként ne kapcsoljuk-e be az Északi Géniusz klasszikus nagyjait is e sorba? Balassitól Kassákig, Mikszáthtól Márai Sándorig.

Cselényi László

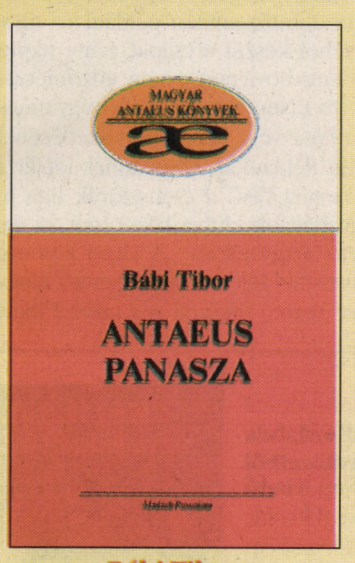

Bábi Tibor
Antaeus panasza
Madách-Posonium
Kötve, 128 old., 12,5x20,2 cm
egyezményes ára: 125 Sk

Sellyei József
Mellnek szögezett bicska
Madách-Posonium
Kötve, 160 old., 12,5x20,2 cm
egyezményes ára: 125 Sk

Hány éves a DAC?

Kérdezzük, mert *A dunaszerdahelyi futball 100 éve (1904–2004)* kiadványból nem tudjuk meg pontosan, mióta van szervezett labdarúgás a városban. Hiába is sugallja a címlap, a Brányik Sándor–Sidó Ferenc szerzőpáros könyve egyszerűen nem dokumentálja. Ellenben már az első lapokon jelzi, hogy 1909. május 22-én újjászervezték és véglegesen hivatalosan bejegyezték – DSE-t (Dunaszerdahelyi Sport Egyesület). Nem a DAC-ot! Arról szó sincs. Később említik, 1922-es dátummal, amikor „a város hagyománytisztelő vezetősége visszaállította a DAC elnevezést". Igen, csak hát ilyen egyesület (Dunaszerdahelyi Atlétikai Club) nem létezett (hacsak illegálisan nem), a könyv sem tesz róla említést. De visszaállították. A krónikások lelke rajta. Mindegy. Így vagy úgy, egy-két év ide vagy oda, nem számít, a tények tények maradnak: a dunaszerdahelyi labdarúgás hosszú, mozgalmas és szép utat tett meg, amíg a múlt század végén feljutott a csúcsra.

Ezt taglalja a könyv, nagy-nagy precizitással, de rendszerint zavaróan túlzott részletezéssel. Az alkalmi írók-összeállítók (mindketten játszottak, edzősködtek a DAC-ban) óriás mennyiségű nyersanyagot – ahogy mondani szokták – rendeztek sajtó alá, totális statisztikájuktól szinte megfájdul az ember feje. Klubjegyzőkönyvek, korabeli újságok, szemtanúk elbeszélései és saját élményeik alapján minden lényegest és lényegtelent el akartak mondani a város focijáról. Talán még a mindennél is többet. Ezért aztán a vaskos kézikönyv szinte minden lapján nevek, csapatösszeállítások, meccseredmények, percek, góllövők, bírók, partjelzők, sárga lapok, frázisok, közhelyek sokasága. Rendszerint olyan részletek, amelyeknek van is, meg nincs is jelentőségük.

A szerzők kronológiai sorrendben, évről évre, hónapról hónapra, hétről hétre, meccsről meccsre elevenítik fel a történteket. Egy-egy mérkőzés kapcsán még azt is leírják, hogy például a hőskori találkozó hányadik percében születtek a gólok, hogy jobb volt az ellenfél, de a DAC fordított, hogy a csatár tizedmásodperc alatt lekezelte a labdát, majd a hálóba rúgta, hogy az időjárás is kegyeibe fogadta a csapatokat, gyönyörű, csendes, napsütéses időben Horvát játékvezető sípjelére indult a meccs, hogy... Közhelyek. Nyolcvan, hetven, hatvan év távlatából. A DAC fejlődését determináló, nagy dolgokat eldöntő összecsapások részletezése még úgy-ahogy érthető, de a többi mérkőzésé? Enyhe túlzásnak tűnik. Viszont helyénvalóak a szövegdzsungelt oldó profilok, azoknak a focistáknak és vezetőiknek a rövid jellemzése, akik a sportág meghatározói voltak (például Sándor Gézáé; ő a harmincas években már tizenhat évesen a felnőttek között focizott, később profiként a cseh Teplice csapatában folytatta pályafutását). Bár ezek az arcélek is rapszodikusak. Hol a szövegben vannak elrejtve néhány mondat erejéig, hol képaláírásban, hol meg külön. Egyébként a formai egység hiánya (a tartalmié is) jellemző az egész könyvre. A két háború közötti korszaknak van egy összefogó fejezetcíme (*Az 1918 utáni évek*), s ezen belül évszámok tagolják a szöveget, de tartalmi szempontból talán jobb lett volna, ha címszavakban jut kifejezésre egy-egy korszakos siker. Mondjuk az, amikor a DAC felkerült a Szlovákiai Magyar Labdarúgó-szövetség által irányított dél-szlovákiai bajnokságba. Az évszámok ugyanis történetileg nem jelzésszerűk, a beavatatlan olvasónak nem mondanak semmit. Sajnos ez a disztingválás teljesen hiányzik a futball-almanachnak is nevezhető kiadvány második részéből. A klub második világháború utáni története egy összefoglaló, semmitmondó munkacímmel (*1945-től napjainkig*) egyszerűen be van öntve 236 oldalra. Sehol egy fejezetcím, egy alcím, amely jelezné, mikor is születtek a nagy dolgok, hányszor jutott különböző csúcsra a csapat. Ne feledjük, a DAC a nyolcvanas esztendőkben megnyerte a Szlovák Nemzeti Ligát, bejutott a csehszlovák ligába, bronzérmes és Csehszlovák Kupa-győztes lett, kijutott Európába. Persze, persze, mindez ott van a könyvben, jó mélyen elásva. Hadd keresse az olvasó. A gömöri és a bodrogközi is. Mert mindenki tudja, a 70/80-as években a DAC már nemcsak Dunaszerdahely és a Csallóköz „belügye", hanem Dél-Szlovákia szimbóluma. Nagyon sokan szorítottak a csapatnak (ne magyarázzuk, hogy a szép és eredményes játékon túlmenően miért). Már csak ezért is, no meg az elementáris szerkesztési elvek megtartásáért jobban ki kellet volna címekkel hangsúlyozni, láthatóan feltüntetni az oldalakon a dicső korszakokat, a mérföldköveket. De ott, ahogy már jeleztük, 236 lapon át egymás sarkát taposták a nevek (mi a funkciója a annak, hogy a meccsek eredményein, góllövőin kívül fel vannak tüntetve a bírók, partjelzők, sárga lapok), számok, nem egy esetben a bosszantó frázisok (a jellegtelen nyilatkozatok idézésére gondolunk, amikor például azt olvassuk, hogy hol készül a csapat, hány napig lesz ott, utána hová megy, hány edzőmeccset játszik stb.). Nem mondhatjuk, hogy nincs nyomon követve a DAC felemelkedésének miértje. Például az, hogy annak idején miért tartozott a DAC a csehszlovák liga három leggazdagabb klubja közé. Íme, az egykori vezető magyarázata: „A járási kommunista pártvezetés (élén a sportszerető Magyarics Vince vezető titkárral – a szerk.) irányítása

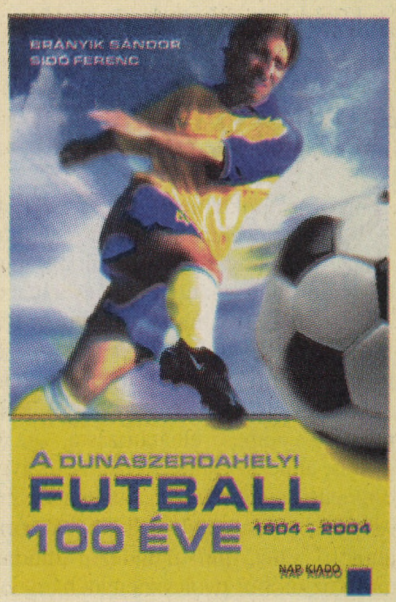

Brányik Sándor–Sidó Ferenc
A dunaszerdahelyi futball 100 éve (1904–2004)
Nap Kiadó
Fűzve, 318 old, 16,5x23,5
bolti ár: 199 Sk
kedvezménnyel: 179 Sk

Varga Gabriella
Gyakorlati jóga
Lilium Aurum
Fűzve, 72 old.,
12,3x20 cm
bolti ár: 130 Sk
kedvezménnyel: 119 Sk

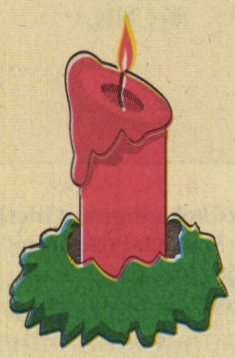

Németh Pál
Kézilabda szívközelből
Nap Kiadó
Fűzve, 130 old.,
16,5x23 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 99 Sk

alatt álló mezőgazdasági szövetkezetek minden hektár termőföld után öt koronát fizettek a DAC-nak. Később a focisták fiktív munkahelyeket kaptak az iparban és a mezőgazdaságban, alapfizetésük 3–5 ezer korona között mozgott. Később teret kapott a hazai meccsek fölötti védnökség formája, a szponzorálás. Ilyenkor a vendégek, a játékvezetők, a tudósítók asztalára disznóhúst, marhahúst, kolbászt, hurkát, gyümölcsöt és italt küldött a bőkezű efsz. Ezenfelül a játékosvásárlásba is besegítettünk. Például Mičinecért néhány szövetkezet dobta össze a több százezer koronát. Ennek visszatérítéséről is szó volt, írás is készült róla, de senki sem törlesztette és senki sem követelte..."

Ennek az idézetnek van létjogosultsága. Lett volna Tóth Laci és Majoros Gyuri portréjának is, de valahogy elsikkadtak. Csak nagyon érintőlegesen jellemzik őket, pedig tudjuk, a kiváló csatárkettős micsoda felejthetetlen produkciókat nyújtott az SZNL I-es meccseken. Sokan kedvükért jártak a mérkőzésekre, amikor a DAC a szó legnemesebb értelmében játszotta a futballt, rúgta a gólokat. Nem érdemelték volna meg a külön bemutatást, jellemzést? Nagyon is. Ki mindenkivel megtették ezt a szerzők (még a klub kiegészítő embereivel is), ki mindenki portréja díszeleg az oldalakon (még a felejthetőt alakító Adamec edzőé is), csak éppen az övéké nem. Szikora Györgyé sem. És itt vagyunk megint a disztingválásnál, az arányoknál, a fontossági sorrendnél. A sok-sok diszharmónia eklatáns példája: az egyik szerző kétszer is hosszú sorokban futtatja önmagát. Halkan jegyezzük meg: érdemtelenül. Negatív figura.

Ezt is elbírta a 318 oldalas könyv, amely kisebb-nagyobb hiányosságai ellenére is értékes alkotás; az összeállítók ritkán tapasztalható kutatómunkát végeztek, s nemcsak leírni igyekeztek pozitivista szellemben az eseményeket, hanem kisebb-nagyobb sikerrel kommentálni is. Minden képzeletet felülmúló statisztikájuk egyenesen mellbevágó, nagy kár, hogy nem vittek bele áttekinthetőbb rendszert, vagy mondjuk nem függelékként, külön közölték. A szöveggel nincs nagyobb gond (bár itt-ott modoros), világos a stílusa. Néhány szakmai kifejezést azonban helytelenül interpretálnak a szerzők: az átlépés magyarul átigazolás, a realizációs bizottság szakmai stáb, az Interpohár (de csúnya!) Intertotó Kupa... A címlap elhibázott. Dinamikus a klubszínekben parádézó, savanyú képű focista, szép a labda is, de éppen a mostani csapat egyik játékosát kellett kirakatba tenni? Nem hisszük. Akárcsak azt sem, hogy a szerzők szerint pozitívan hatott a futballistákra a klubvezetés csúcsán bekövetkezett néhány héttel ezelőtti váltás (az elnök elsántikált, az utóda besurrant), mert utána rögtön nyert a csapat. Ez így meredek, és a futball durva leegyszerűsítése. A labdarúgás ennél sokkal bonyolultabb. Végeredményben a DAC 100 éves történetét bemutató könyv is ezt igazolja.

Tomi Vince

Emlékek vonzásában

Naplót írni mindig divatos, aktualitását sosem vesztő műfaj volt, az első ilyen jellegű alkotásoktól kezdve mostanáig. Van abban valami csábító és ellenállhatatlan az olvasó számára, hogy beleshet az író titkaiba. Hisz a napló a legintimebb műfajok egyike, a kitárulkozás, a senkinek el nem mondható, ám nagyon fontos történések, kalandok, lelki rezdülések gyűjteménye. Egy-egy naplóban úgy olvashatunk, akár írója lelkében.

Ebből a szempontból nem nevezném Cséplő Ferenc művét valódi naplónak. A naplóíró főhős – Arató Laci – írásmódja ugyanis nemcsak külsőségekben (a feljegyzések terjedelme, keltezés), hanem az események rögzítésmódjában is eltér a megszokottól. Érzelmi életnek, lelki fejlődésnek szinte semmi nyomát sem látjuk a műben. A tizenéves főhős kamaszkorának néhány évét meséli el időrendi sorrendben, kétségbeesett igyekezettel rögzítve minden jelentős és jelentéktelen eseményt, amely az ő vagy a családja életében megtörtént. A feljegyzéseken nagyon is érezhető az író kapaszkodása az emlékekbe, néprajzi vagy szociológiai pontossággal közöl adatokat, tényeket, írásával már-már a falumonográfia határait súrolja.

A krónikaszerű aprólékosság miatt az elbeszélt eseményeknek nincs lendületük, sem érzelmi mélységük. A szereplők karaktere nem bontakozhat ki, még a főhős egyénisége is rejtve marad. Az események körforgása (évszakok, húsvét–pünkösd–búcsú–karácsony, iskola–szünidő) miatt ismétlődnek egyes helyzetek, melyeket azonos nyelvi fordulatok jellemeznek. A könyvben sok tragikus és komikus történés csírája rejlik, de mind kiaknázatlan, nem érinti meg az olvasót, nem hat a lelkére. Hiába, túl jegyzőkönyvszerű, túl száraz hangon ír a naplóíró, még csibészségeiben is visszafogott, hiteltelen, tragédiáiban (apja halála, komoly betegségek) is felszínes.

Maga a mű forrásértékű, szerzőjéről erős autobiografikus töltete miatt árul el sokat. A család mindennapos gondjain, életmódján kívül akár olyan apróságokat is megtudhatunk, mint az iskolai tananyag bizonyos részei, a bizonyítványjegyek, az ünnepeken énekelt énekek szövegei, a karácsonyi ételkínálat vagy a főhős gyerekkori olvasmányélményei. Ezekre külön hangsúlyt fektet az író, gyakran az olvasott művek (a világ- és magyar irodalom remekei és ponyvák egyaránt) rövid tartalmát is beleszövi egy-egy feljegyzésbe. Voltaképpen felnőtt fejjel írt önéletírás ez, nem egy kiskamasz naplója. Akkor is, ha gyerekkori élményekről szól.

Az élmények maguk a mindennapi szegénység élményei. Az apró örömök, bánatok, a létbizonytalanság, a kisebbségi sors – ezek a mai olvasó számára is ismerős fogalmak – az idő távlatában megszépülnek, és némi nosztalgiát ideéznek fel az író és (felnőtt) olvasó lelkében. Annak ellenére, hogy a múlt megjelenítése nem idealizált, ellenkezőleg, nagyon is tárgyilagos. Ahhoz viszont, hogy a gyerekolvasókat is lekösse, elevenebb szereplőkre, pergőbb cselekményre, több regényességre volna szükség.

Kozsár Zsuzsanna

Cséplő Ferenc
Mátyusföldi rosszcsontok
Lilium Aurum

A szerző ifjúsági naplóregénye a hét évvel ezelőtti *Rosszcsontok* című könyv folytatása. A kötetben a mátyusföldi, akkor még kisfiú főszereplő élettörténetének további állomásait követheti nyomon az olvasó. Ismét megelevenednek a fővároshoz közeli Rétfalva mindennapjai, az immár szlovák nyelvű iskolába kényszerülő diák szemszögéből. Jaksics Ferenc rajzaival.
Fűzve, 192 old., 14,8x20,8 cm
bolti ár: 166 Sk
kedvezménnyel: 159 Sk

Kezdje az új évet új könyvvel!

Tisztelt Olvasók! Ha a 15. oldalra lapoznak, nem kerülheti el figyelmüket, hogy az eddigi, már megszokott rejtvényen-feladványon kívül versenyt is hirdettünk. Januárban tehát kis szerencsével bárki két könyvet is nyerhet, ráadásul a Versenyben mindkét szavazatukat leadók közt a könyvkiadók legújabb köteteit sorsoljuk ki.

Tükröm, tükröm, mondd meg nékem...

A könyv borítóján az *Átváltozás, avagy Az „itt" és az „ott"* cím alatt még nem szerepel az a kitétel, hogy összegyűjtött verseket és értelmezéseket fogunk olvasni, márpedig azokat fogunk. Összegyűjtött versek, jó, ez rendben, ennek akad hagyománya, bár a címadás és szerzőség dolgában nem minden tiszta, de mondjuk ki külön a másikat, „összegyűjtött értelmezések", ez így már valóban reményteljesen idegen, szokatlan, hagyománytalan; de gyorsan távolítsuk is el a hirtelen támadt zavart: nem, a kettős gyűjtés semmiképpen sem a lezárás, uram bocsá, életmű-lezárás, betetőzés jegyében történt, mint ahogy azt bizony a *gyűjtöttség* kétszeresen is hangsúlyozott ténye nem is minden ok nélkül előhívhatja a kedves olvasóban. Megjegyzem, első találkozásunkkor én is ilyen zavarban voltam, a külsőségekből ítéltem, de aztán egy szempillantást vetettem az utóbbi bő évtized verseit felsorakoztató, a könyv záró, negyedik, egységének címére: *„Utójáték helyett: Prológus az utójátékhoz"*. A szerzői instrukció feltehetően a befejezetlenségről szól, a folytatásról, a megújulás lehetőségéről, de azért, hát persze, egy kicsit bennehagyva az ellenkezőjét is, hogy senki sem fiatalodik hátrafelé, no, meg önmagának is szól, hogy Hajrá, Ádám!, Hajrá, Laci!

A könyv „ötlete" tipikus Tóth László-i gesztus: tálalni valamit tükörképével együtt, hogy a kettő és a kettő viszonya fürkészhető legyen, maga és az olvasó számára is. Legalábbis költészete ebbe a tükördologba változott bele a 70–80-as évek fordulójára, az *Istentelen színjáték* idejére, amikor már folyamatban volt egy pattogós, lecsupaszított versnyelv kikísérletezése. Több okból sem lehet véletlen, hogy az *Istentelen*-kötet két verscíme került a „nagy könyv" elejére is. Ez talán azt jelenti, hogy könyvünk önkanonizációs stratégiái az itt megtalált hangot teszik meg a legalkalmasabbnak arra, hogy egy egész, bár – ahogy megnyugodva konstatáltuk – nem lezárt, életművet jelöljön. A másik oldalról nézve, az *Átváltozás, Az „itt" és az „ott"* éppen e jelviszony stabilitását kérdőjelezik meg, amennyiben a teljes arckép megrajzolásának elvi lehetetlenségét mondják ki, időbeni és térbeli értelemben egyaránt.

Az önkanonizációs gesztus akarva-akaratlan a fikció terébe íródik át, azt is mondhatnánk, az író számára irodalmi téma lesz saját arca, s csupán ekképpen, figurális viszonyok határmezsgyéin, s nem másként értelmezhető. E poétikus gesztus érhető tetten könyvünk ciklusokon és beosztásokon kívül eső nyitó és záró versében, amelyek, pozíciójuknál fogva, különös retorikai telítettséget nyernek. (Megjegyzem, ezek a *Hármaskönyv*ből kerültek ide, ahol szintén kiemelt helyen szerepeltek, s talán ez sem jelentés nélkül való.) Az *Előkészület, Balla Kálmán verseit olvasva* című nyitódarab mindjárt az arcadás mozzanatát tematizálja, amint az idegenségen keresztül megteremti azt a szereplehetőséget, amely e szövegtestben az identifikáció ígéretével kecsegtethet: a *költőét*. Az istenek távolléte okán az idegen világba való berendezkedés az írás szentesített aktusában történhet meg, ami azonban sohasem végérvényes, Tóth László kedvelt szavával: mindig „albérlet", minden egyes versben újra kell teremteni, az idegenséggel való állandó szembenézéssel. Az írásnak ezt a kettős gesztusát, a mítosz, a bensőség „ceruzává faragását" írja le nagyon szép soraiban:

megfosztod lombjától a ceruzát,
letördeled gallyait,
lesöpröd fészkeit.

Ehhez képest mi történik a záró versben? Ül a lírai én, a költő ikertestvére a vers centrumában, *írásjelek kusza miriádjai* rajzanak körülötte. Ez a centrumban lét azonban korántsem megnyugtató, csupán valami távolba vesző eredetként funkcionál, az arc mögött, aminek kontúrjait elmossák a gizgazok, vagy esetleg nincsenek is neki, mint ahogy az a borítón is látszik. A vers kiválóan jeleníti meg a költőnek a szavakhoz fűződő ambivalens viszonyát, ami, talán a kezdeteket nem számítva, az egész életpályán végighúzódik: miszerint a szavak nem szavatolják a világ és a saját személyiség megértését, ugyanakkor a teremtés aktusaiba bevonva mégiscsak állítható és kimondható a hozzájuk fűződő alapvető *birtokviszony: mit akarhatnak tőlem a szavak, a szavaim,* s így kimondható a végtelen individuum autonómiája is, ahogy azt az *Ötödik emelet* egyik *önarcképe* teszi:

Arcom álarc:
holtan ragyog.
Mögötte, lásd,
szabad vagyok.

A könyvben szereplő értelmezések számos helyen láthatóvá teszik élet és mítosz, én és világ, én és én konfigurációit. Az olvasat-blokkok műfajok kavalkádját vonultatják fel: van itt esszé, tudós tanulmány, kritika, recenzió, levél, lektori vélemény és még ki tudja micsoda. Érdekes azt figyelni, hogyan olvassák és nem olvassák egymást, hogyan olvassák a verseket és nem a verseket olvassák, vagy hogy a költő hogyan olvassa őket. Az meg már a versművek javát szolgálja, hogy mennyire, gyakran szinte homlokegyenest eltérő vélemények láthatnak róluk napvilágot, főleg ami a beszédnyelvi változásokat és az egyes versek, kötetek megítélését illeti. Persze, tudtuk azt eddig is, hogy a recepció is többszólamú, akárcsak a versek. Legörömtelibb persze az, hogy jelentős vitafelületeket kínálnak fel a további recepció számára: mert hát – hogy is állunk Tóth és az avantgarde viszonyával, egy Heidegger felőli olvasással, vagy, ami leginkább ott vibrál az értelmezések sorai közt: Tóth és modern–posztmodern viszonyával?

Nem mintha ide akartam volna kilyukadni, de ha már itt tartok, könyvünk posztmodern gesztusát leginkább abban az utólagos *belenyúlásban* látom, ami e könyv sajátja, hogy „megszüntet" eddig ismert struktúrákat, összevon, szétszed, miközben egy életút fiktív idejébe írja az „egészet", ennyiben az összegyűjtött írások „műfaji" hagyományait is játékba vonva. Ennek okán alternatív beszédmódok kínálhatják fel magukat. Könyvünkben „eredeti helyükre" kerültek azok a versek is, melyeknek eddig, ideológiai vagy más okokból, nem jutott osztályrészül a kötetbesorolás, vagy csak később, valamelyik válogatott-kötetben, tehát eredeti helyükből kiszakítva kaptak helyet. Ez az elrendezés azonban korántsem rekonstrukciós tettként értelmezhető, hiszen helyet kapva az egészben módosíthatják eddigi róla alkotott elképzeléseinket, ilyen értelemben könyvünk érdekes intertextuális viszonyokat létesíthet a korábbi önálló opusokkal,

Tóth László
Átváltozás avagy
Az „itt" és az „ott"
Összegyűjtött versek, kritikák
Kalligram
A József Attila-díjas költő három és fél évtizedes lírai termésének eddigi legteljesebb összefoglalása. A versek mellett nyomon követhetjük költészetének recepcióját, olvasói-kritikusi értelmezését, illetve annak változásait is az időben. Németh Zoltán utószavával.
Kötve, 700 old., 16x24 cm
bolti ár: 390 Sk
kedvezménnyel: 329 Sk

ajánlatot téve az átértelmezhetőségre. Jövendő bibliográfusok számára beláthatóbbá válhatnak a versnyelv változásainak egyes határpontjai, a kiaknázott és elszalasztott lehetőségek egyaránt.

Csak innen nézve válik beláthatóvá pl., hogy az *Ithaka*-kötet tragikus modalitású hangjával egy időben egy humorosabb-irizálóbb hang is jelen van, ami később, éppen az életpálya kanonizált köteteinek egy-egy darabjában és ciklusában tér majd vissza. (Lásd pl. az *Istentelen színjáték* nagypapás verseit, vagy az utolsó időszak néhány darabját stb.) A hetvenes évek első felének köteten kívüli verseit így egyben olvasva a kozmikus távlatokat előhívó, erősen szimbolikus versbeszéd leváltásának lehetünk tanúi, s talán nem túlzás a pálya leglátványosabb váltásáról beszélnünk. Ekkor szüremkednek be a versekbe a „tükrök", kezdetben mint motívum, majd mint létszemlélet. A tükör nem visszatükrözi a belenéző arcot, hanem éppen hogy problematizálja, de nem csak az arcot, hanem a nézést is. Gondoljunk csak Antonio Dias egyidejű próbálkozására, az *Egy művészi felfogás terve* című vásznára, amelyre a REALITY szó tükörképét festette, demonstrálva ezzel, hogy a legnaivabb mimézis egy alapvető hazugságot mond ki: felcseréli a jobb és bal oldalt. Narcissustól eltérően Tóth tudja, hogy miről van szó, számára a meglátás a magától való elkülönbözés. A kihívást tehát az jelenti, hogy az arc figyelhető, tárggyá tehető, vagyis elidegeníthető önmagunktól. Az *Én-ontológia* darabjaiban, de más versekben is ezzel a tapasztalattal szembesülünk. A beszélő végletekig húzza a reflexiót, az egymásra tükrözés játékaival összetett viszonylatokat hozva létre. Az én és én, vagyis én és nem-én közt megnyílt szövegtérbe áramlanak be a vendégszövegek, kondicionálva az én szóródásának lehetőségeit, lásd pl. *A szoba* c. vers többszörös öntükrözését. Azonban a tudatos reflexió többnyire képes uralni az asszociatív mozgásokat, s így visszaállítni az egyéniség – ha nem is csorbítatlan – autoritását, legalábbis a beszélni-kellés etikai attitűdjének állandó létrehívásával, lásd pl. szintén *A szoba* Wittgenstein-parafrázisát.

Befejezésképp nézzünk egy korai „kis" remeket, 1973-ból, amely termékeny kétértelműségben mutatja fel a problémát:

Úgy álltam a tükör előtt, mint ki arra vár:
tükörképe neki visszaintsen.
Mintha nem dőlt volna még el:
kettőnk közül melyikünk az isten.

Az *Átváltozás* azzal, hogy reményteljesen hozzáír az arckép ismerős kontúrjaihoz, és ezzel egy időben kecsegtetően el is satíroz belőlük jó párat, az irodalom létmódját demonstrálja. Grandiózus munka, jelentős teret foglal el az asztalból. Bizony, könnyebb átugorni, mint megkerülni. Szinte megkerülhetetlen.

Vida Gergely

Nyerteseink

A Könyvjelző novemberi számában közölt feladvány helyes megfejtése: Lacza Tihamér (könyvének címe: Utazók, felfedezők, hódítók, kalandorok).

Nyerteseink: ifjabb **Ábel Gábor** (Bödők Zsigmond: Nobel-díjas magyarok, Nap Kiadó) és **Ábel Zoltán** Zselizről (Barak László: Meg volt ám szenvedve minden!, Lilium Aurum), **Barusz Nóra** Köbölkútról (Tőzsér Árpád: Mintha erdei állat volna és angyal, Nap Kiadó), **Berek Géza** Nagyölvedről (Puntigán József–Puntigán Tünde: A losonci református temető, Lilium Aurum), **Berek Zsóka** Léváról (Zeman László: Gymnasiologia, Lilium Aurum), **Gányovics Jolán** Csallóközkürtről (Dusza István: A papír partján, Nap Kiadó), **Izsák Mária** Vágfarkasdról (Kiss József: Kötődések és távlatok, Nap Kiadó), **Kiss Ágnes** Csilizradványról (Vajkai Miklós: Dögölj meg időben!, Nap Kiadó), **Lévai Irén** Izsáról (A megtalált örökség, Lilium Aurum), **Méry Júlia** Nagymagyarról (Csicsay Alajos: Hajnali álom, Lilium Aurum), **Taliga Árpád** Zselizről (Varjú Katalin: „Péntek délig nyitva van az ég!", Lilium Aurum) és **Wirth Jenő** Léváról (Miklós Dénes: Négy évszak a háztájiban, Nap Kiadó). Mindenkinek gratulálunk, jó olvasást kívánunk!

E havi rejtvényünk (beküldője ismét Méry Júlia): Költő, prózaíró, műfordító, december 28-án lesz 80 éves. Ki ő? Segítség: legutóbbi verseskötetét Ardamica Zorán fordította szlovákra (az eredeti és a fordítás is az AB-ART Kiadónál jelent meg). A megfejtéseket karácsonyig várjuk! Továbbra is szívesen fogadjuk észrevételeiket, véleményüket, slágerlistáikat. A sorsolásba minden levél és képeslap bekerül! Írják meg a mellékletlel kapcsolatos véleményüket, kifogásaikat, javaslataikat is – ezeket szívesen közzétesszük a Könyvjelzőben. **Verseny!** Szavazzanak a 2003-ban megjelent legjobb könyv(ek)re és a leginkább tetsző könyvismertető(k)re. A versenyben részt vevők közt tíz szerencsésnek könyvet küldünk.

Filozopterek a klónpiacon – 5.

Hát jó, legyen: essék néhány szó újból az irodalmi kánonokról. Régi, jól bevált téma, szépen elő van már rágva, a velő eddig mégsem került elő belőle (ki tudja, van-e benne egyáltalán), és már elég régen csupán a fogak karbantartását szolgálja.

Erre a célra viszont kiváló, én sem nélkülözhetem – az ennek a kérdéskörnek szentelt negyedik *Somorjai dispután* azonban sajnos nem tudtam részt venni (a sors iróniája, hogy épp azon a napon kapott léket a jobb felső négyesem). Pedig ezt a csontot az isten is kollektív rágcsálgatásra teremtette, a kutyának se jutna eszébe egyedül nekiesni, fabatkát sem ér, ha nincs kit ellökdösni mellőle. No de beleérezve magamat a sajtó időzített nyilvánosságába, most valamelyes kárpótlásként azért csak ráfanyalodom ezzel a frissen tömött fogammal.

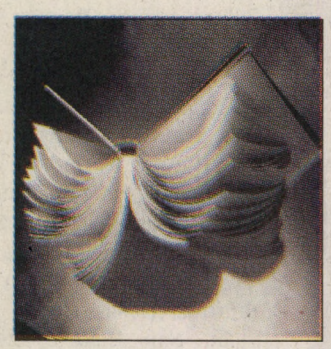

Ha a pezsgő somorjai disputáról lemaradtam is, inspiráció gyanánt elkértem legalább az elhangzott vitaindító eladásokat. Gondoltam, talán azok is böknek annyit a grafiton, hogy a láncreakció beindulhasson. Németh Zoltán dolgozatában aztán megtaláltam hozzá a hasadóanyagot is. Nem nagyszerű druszám alapos elméleti okfejtése turbózta fel a témakörrel szembeni pislákoló étvágyamat, hanem az a filológiai pontossággal felhalmozott alapanyag, amely mérlegelésének alapját képezte. Az eddig közöletlen dolgozat a *Kanonizálók és kanonizáltak (a fiatal irodalomban)* címet viseli, és tartalmaz egy összefoglalót a fiatal irodalom kritikusainak saját irodalmi slágerlistáiról. Pontosabban hat neves fiatal ítész hét poplistáját. Persze csak azokét, akik valamely írásukban nevesítették értékrendjüket. Van közöttük olyan is, aki csupán a költőket lajstromozza, ezért most én is csupán a lírai teljesítmények rangsorolásáról szólanék.

Módszerem pofonegyszerű, és legalább olyan primitív, mint az irodalmi rang és ismertség kialakulásának mechanizmusa. Minél többször említenek meg valakit, annál nagyobb esélye van egy újabb megemlítésre. Egy bizonyos ismertségi szinten már kurázsira van szükség a mellőzéséhez. Egyre több kurázsira. Ha valaki két-három filozopterklikk VIP-listájára is felkerült, már szinte botránnyszámba megy a kihagyása. (El)ismertségi mutatói az egekbe szöknek. Persze egy belevaló médiacsótány ismertségéhez képest annyit sem jelent ez, mint szúnyogszellet a szélviharban, de egy bizonytalan értékrendű irodalmi közvéleményt mégiscsak hosszú időre képes megzavarni. És az ismertség óhatatlanul bizonyos rangot indukál. A fékevesztett csordaösztönök sok esetben méltatlanul elnyert ösztöndíjakban és kiemelt tiszteletdíjakban materializálódnak. S még jó, ha legalább idővel kihull egy-egy csontváz a szakmai lelkiismeretből.

Megszámoltam tehát, ki hányszor fordul elő a fentebb említett hét listán. A reprezentatív mintából kialakuló sorrend érmesei a következők: *Térey János* – arany (7 említés); *Karafiáth Orsolya* és *Kemény István* – ezüst (6 említés); *Peer Krisztián* és *Varró Dániel* – bronz (5 említés). (Írjuk le zárójelben a dobogóról 4 említéssel épphogy csak leszorult negyedik helyezettek nevét is: *Borbély Szilárd, Orbán János Dénes, Schein Gábor* és *Tóth Krisztina.)*

Ami először feltűnik, az a gyengébb nemhez tartozók csekély száma az egynél többször említettek között. Az ő nem hivatalos versenyükben Karafiáth Orsolya foglalja el a dobogó legmagasabb fokát. Egy jó testhossz az előnye az ezüstérmes Tóth Krisztinával szemben. A harmadik helyezett Gergely Editet és László Noémit pedig mindössze kétszer említik. (Futottak még további kilenc hölgyemények.)

Nézzük, hogyan állnak a fiatal erdélyiek. Orbán János Dénest és a két-két szavazatot begyűjtött két hölgyet már említettük. A maga három megemlítésével közéjük ékelődik Farkas Wellmann Endre, maga mögé utasítva Fekete Vincét, Lövétei Lázár Lászlót, de még a magyarországi Jász Attilát, Lackfi Jánost és Vörös Istvánt is. Jelentősége csupán Háy Jánossal mérhető (3 említés).

Nem is beszélve a mi két Zoltánunkról, Csehyről és Némethről, akiknek csupán egy szavazatot sikerült szerezniük – ugyanattól a kritikustól. (Álljon itt a neve, s áldassék: Balázs Imre József.) Fiatal költőnőink viszont náluk is könnyebbnek találtattak, és még a nevük sem hangzott el a Parnasszusra kaptató fiatal poéták között.

No mármost ez az egész persze úgy hülyeség, ahogy van. Erős a gyanúm, több lényeges ponton (és valószínűleg ugyanazokon a pontokon) még a hat megnyilatkozó kritikus közül sem értene egyet senki egy ilyen rangsorral. Jaj, hát tudom én, megvolt a maga míves elméletekből levezethető belső logikája minden egyes Névshowrnak, nem gondolták ők azt, hogyan is gondolhatták volna, hogy kánonban ekként fog hangzani a kánon. Hogy adott esetben a mellékesen, mintegy extravagáns teoretikusi indulatból odavágott vagy puszta emberi (férfiúi-női) gyengeségből odabiggyesztett nevek sokszorosan túlharsogják majd a valóban fontosnak vélteket. Csakhogy az egyes értékítéletek, sajna, ekként összegeződnek. Ez lesz az összkép. Ha tetszik, ha nem, ez ver gyökeret a köztudatban, ez alakítja tovább a személyes sorsokat, sőt, a tisztelt publikum irodalmi ízlését – és bizonyos fokig magát az irodalmat is.

Nekem Karinthy Frigyesnek az a novellája jut az eszembe, melyben Heródes a tömeget kérdezi, ki kapjon kegyelmet: Jézus vagy a lator Barabás? Egyenként mindenki Jézus nevét kiáltja, ám az összhangzat valamiképp mégis Barabásként hangzik.

Tanulság: nem elég tudni a helyes választ – Jézus nevét mindig a legnagyobb megfontoltsággal, kristálytiszta artikulációval (és lehetőleg az elfogadható kompromisszumként felvállalt tétova félrehebegések mellőzésével) kelletik kiejteni.

Hizsnyai Zoltán

KÖNYVJELZŐ

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer

Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30, 814 64 Bratislava 1

E-mail cím: konyvjelzo@poetic.com

E számunk szerzői:

Cselényi László (1938) József Attila-díjas költő, műfordító (Pozsony),

Hizsnyai Zoltán (1959) József Attila-díjas költő, a Kalligram főszerkesztője (Pozsony),

L. Juhász Ilona (1960) könyvtáros-dokumentátor (Komárom),

Kozsár Zsuzsanna (1970) író, szakíró (Kassa),

Cs. Liszka Györgyi (1963), a Családi Kör és az Ízvilág szerkesztője (Pozsony),

B. Mánya Ágnes (1975) magyar–történelem szakos tanár (Érsekújvár),

Tomi Vince (1937) sportújságíró (Pozsony),

Verebélyi Kincső (1945) folklorista, ELTE Folklore Tanszék (Budapest),

Vida Gergely (1973) költő, irodalomtörténész (Nyárad)

A Könyvjelző legközelebb január 22-én, csütörtökön jelenik meg.